

Lessius

Departement Toegepaste Taalkunde

Analyse van brontoespraken: zoektocht naar de trigger van *déclic*

Masterproef aangeboden tot het
verkrijgen van het diploma
Master in het Tolken
Door: D.M.Weigand
Academiejaar: 2007 – 2008
Promotor: Dr. H.Salaets

Met dank aan

Heidi Salaets, voor de deskundige, motiverende en vriendelijke begeleiding

Daniel Gile, voor de inspiratie en motivatie

Rolph Weigand en **Koosje van Ommen**, voor de mogelijkheden die ze mij geboden hebben

Dirk Hoefkens, Caroline Peeters en de proefpersonen, voor de hulp bij de totstandkoming van het corpus

Kathleen Buytaert, voor de veraangenaming van vele thesissen

Annemieke Anthonis, Ward Callens, Elisabeth Chorosinski, Josie Chorosinski, Veerle D'hooghe en **Erwin Knieper**, voor de motiverende vriendschap en interesse

Paul Sambre en **Bert Oben**, voor de adviezen over de transcriptie

Stefan Weigand, voor de taalwetenschappelijke aanvullingen

Aurélien Cuissard, voor de hulp bij het Frans

Résumé

Ce mémoire traite de la simultanéité dans l'interprétation simultanée et notamment du dé clic. L'objectif principal est de créer une impression des facteurs qui influencent le moment du dé clic (par rapport à l'orateur). Comme il est impossible de fournir une réponse définitive, nous nous limitons à l'analyse des discours de départ et à y chercher des formes de structure. D'autre part, nous cherchons à constater si des différences se présentent sur ce plan-ci entre les apprentis, les professionnels et entre les interprètes *avec* et ceux sans des connaissances acquises 'en ligne'.

Afin de répondre à ces questions, nous avons demandé à quatre interprètes, dont deux étudiants, d'interpréter un ou deux discours. Après la transcription, nous avons analysé les unités de départ sur les plans grammatical, sémantique et formel. Ces analyses s'appuient sur Goldman-Eisler (1972 : l'interprète segmente son discours à base du prédicat), Lederer (1981 : le dé clic se fonde sur la connaissance préalable et la compréhension de l'interprète) et Čeňková (1989 : la segmentation de la traduction se base sur les pauses de l'orateur).

A la base de la totalité des analyses, nous affirmons que des structures se présentent dans les trois domaines. Cependant, la structure grammaticale n'a aucune valeur. Nous confirmons les résultats de Goldman-Eisler (1972), 89% des dé clics se font après finition du prédicat par l'orateur, mais on constate aussi que ce pourcentage est la conséquence logique de l'ordre prescrit des constituants de la phrase française.

L'analyse formelle nous permet d'affirmer que les pauses et l'intonation de l'orateur jouent un rôle principal dans le processus du dé clic : 61% des dé clics se présentent au début d'une pause. Cette affirmation est renforcée dans la découverte que le décalage se développe de manière directement proportionnelle à la durée de l'unité de traduction. Cependant, les pauses ne semblent pas être le seul facteur. La valeur sémantique joue un rôle aussi : un lien clair se présente entre la durée du décalage et le degré de cohésion (inversement proportionnel) et entre la compréhension de l'interprète et la durée du décalage (directement proportionnel). Le dé clic semble donc être causé principalement par la segmentation du discours de départ et par la compréhension de l'interprète.

Les connaissances acquises en ligne comme celles acquises hors ligne semblent avoir leur influence : les interprètes plus expérimentés présentent moins de structure, ce qui affirme éventuellement qu'ils sont moins dépendant de l'orateur de départ.

Nous voulons souligner que de plus amples études seront nécessaires pour évaluer nos affirmations.

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Establishing a territory	6
Establishing a niche.....	7
Occupying the niche.....	7
Theoretische onderbouwing	9
De lengte van decalage.....	9
Decalage beïnvloedende factoren.....	10
‘Meaning’ versus ‘form’ en de moeilijkheidsgraad van de input	10
Tolktechnieken	11
Anticipatie en voorkennis.....	12
Werkomstandigheden.....	13
Conclusie	13
Déclitheorieën.....	15
De expert versus de student.....	16
Methodologie	18
Experiment	18
Brontoespraken.....	18
Proefpersonen.....	19
Procedure.....	19
Interview.....	19
Omstandigheden.....	20
Opnameapparatuur	20
Transcriptie.....	20
Software	20
HIAT-methode	21
Standaarden	22
Analyse.....	22
Segmentering.....	22
Pauzes.....	23
Vorbereiding.....	23
Werkwijze	24
Resultaten	26
Decalage	27
Het totale corpus.....	27
De tegenstelling student - professional	27
De tegenstelling eerste prestatie – tweede prestatie	27
De verschillende brontoespraken	28
Conclusie over decalage.....	28
Grammaticale analyse	29
Aanpassing naar aanleiding van eerder onderzoek	29
Het corpus vanuit grammaticaal oogpunt.....	30
Het totale corpus.....	32
De tegenstelling student – professional.....	33
De tegenstelling 1 ^e toespraak – 2 ^e toespraak.....	34
De verschillende brontoespraken	36
Conclusie bij de grammaticale analyse	37

Semantische analyse.....	37
Incorrect getolkte passages.....	37
Mate van cohesie	40
De invloed van herhaling	44
Formele analyse.....	45
Het totale corpus.....	46
De tegenstelling student – professional.....	47
De tegenstelling eerste prestatie – tweede prestatie	47
De verschillende brontoespraken	48
Conclusie over de intonatie als houvast	48
Vertaaleenheden en decalage	48
Afsluiting.....	50
Bespreking en conclusies	51
Decalage	51
Grammaticale analyse	52
Semantische analyse.....	54
Formele analyse.....	55
Afsluiting.....	57
Literatuurlijst.....	62
Lijst met bijlagen.....	66

Inleiding

Establishing a territory

Al in de allereerste scriptie geschreven binnen de tolkwetenschap (Paneth 1957) werd gelijktijdigheid - hiermee bedoelen we het Engelse *simultaneity* - besproken en werd decalage gemeten. Eva Paneth kreeg vervolgens, vooral in de jaren '60 en '70, uitgebreid navolging: vooral psychologen interesseerden zich in dit fenomeen, dat zo typerend is voor het simultaantolken. Grote namen als Gerver (1969/2002), Goldman-Eisler (1972/2002) en Oléron (1965) maten allen al op experimentele wijze de decalage van de tolk. Gelijktijdigheid is dus al vanaf het prille begin van de nog altijd jonge tak van wetenschap een onderwerp gebleken dat onderzoekers interesseert.

Deze psychologen kwamen tot zeer vergelijkbare resultaten: de simultaantolk loopt circa drie seconden achter op de bronspreker. Treisman (1965) vergeleek de decalage van de simultaantolk met die van de *shadower*, die de brontoespraak in dezelfde taal herhaalt, en zag dat die laatste een kortere decalage had. Dit schreef ze toe aan het vertaalprocédé dat zich in het hoofd van de tolk afspeelt.

Ook ten tijde van het IT-paradigma, toen de tolkwetenschappelijke wereld gedomineerd werd door de Parijse school van Danica Seleskovitch en Marianne Lederer, is er veel gepubliceerd binnen het kader van gelijktijdigheid, maar de aandacht verschoof licht: gelijktijdigheid werd vooral onderzocht vanuit de notie (*voor-)*kennis, een van de grote onderzoeksobjecten van dit paradigma. Zo onderscheidt Seleskovitch (1968) de specialist en de generalist en stelt ze dat de tolk zich schaart bij de generalisten¹: de professionals die een basiskennis van een bepaald onderwerp (nodig) hebben om hun werk adequaat te kunnen doen, maar niet alle details weten (definitie op basis van Seleskovitch 1968). Ook benadrukt ze het belang en de invloed van praktijkervaring en maakt ze onderscheid tussen online en offline kennisvergarig: voorafgaand aan en tijdens de uitvoering van de opdracht, waarbij Seleskovitch de nadruk legt op de conferentie.

Lederer (1981) gaat dieper in op de invloed van voorkennis op *déclac* en decalage: ze stelt dat de tolk de brontekst onbewust in vertaaleenheden (of betekenseenheden) opdeelt en dat *déclac* plaatsvindt op het moment dat de tolk in staat is een dergelijke vertaaleenheid in zijn totaliteit te brengen. Het moge duidelijk zijn dat de mate van voorspelbaarheid (Chernov 1979/2002) hierop grote invloed heeft en dat die grotendeels bepaald wordt door voorkennis (Lederer 1981). Ook bekritiseert Lederer (1981) de methodologie gebruikt door de hierboven genoemde wetenschappers: ze hebben ten eerste geen spreektaal gegeven als input en ten tweede hebben ze zin voor zin gewerkt, wat ook geen afspiegeling is van de realiteit van het simultaantolken. Hierdoor is de ecologische validiteit van de resultaten van bovengenoemde psychologen in twijfel te trekken.

De afgelopen twintig jaar is er echter weinig onderzoek gedaan binnen het veld van de gelijktijdigheid, de *déclac* en de decalage. Enige interessante werken zijn die van Paradis (1993), Jones (1998) en Kim (2005). Jones (1998) behandelt de *déclac* op normatieve wijze: hij schrijft voor wanneer vertaaleenheden getolkt kunnen worden. Zijn belangrijkste advies is dat de tolk met een zin moet beginnen als hij die ook kan afmaken. Toch begrijpt hij de relatieve waarde van zijn advies: "*There is no single rule for when one begins speaking*", stelt hij (Jones 1998:79). Kim (2005) deed onderzoek naar verschil in de lengte van decalage tussen talenparen met vergelijkbare en verschillende woordvolgorde (Koreaans-Chinees en Koreaans-Japans) en stelde vast dat er geen significant verschil is, ondanks de begrijpelijke

¹ De hier gegeven definitie van het woord *generalist* is de definitie die wij in deze thesis aanhouden, ook al wijkt deze af van de definitie in de Van Dale.

verwachtingen erover. Paradis (1993) onderstreept inzake *déclic* de aanwezigheid van een activeringsdrempel (zie ook Pöchhacker 2004:115): hoe vaker en korter geleden een bepaald woord gebruikt werd door de tolk, hoe gemakkelijker en sneller hij het kan oproepen en produceren.

Er wordt dus aangenomen dat voorkennis de belangrijkste factor van invloed is op *decalage* en *déclic* (Lederer 1981). Jones (1998) valt echter de betekeniseenheid, fundament van deze theorie, aan met de stelling dat de tolk die moeilijk bewust kan toepassen. Bovendien stelt hij dat de completering van de betekeniseenheid soms te lang duurt en er dus soms eerder begonnen moet worden om de *decalage* beheersbaar te houden en dat de tolk in deze theorie wordt gedwongen tot pauzes in het midden van zinnen; de getolkte eenheden zijn immers kleiner. Hij ziet, net als Gerver (1969/2002), eerder de zin als eenheid. Goldman-Eisler (1972/2002) concludeert uit onderzoek echter dat de tolk eerder uitgaat van het predikaat.

Establishing a niche

Wat in het kader van *déclic* en *decalage* echter onderbelicht is gebleven, is de brontoespraak. Slechts Goldman-Eisler (1972/2002) keek hiernaar. Hierbij ontdekte ze dat bij slechts 7,5% van de momenten van *déclic* het predikaat van de bronzin niet compleet was. Daaruit concludeerde ze dat de tolk die compleet wil hebben voordat hij begint.

Zij publiceerde dit onderzoek echter voordat Lederer (1981) haar op dit gebied revolutionaire stelling inzake de betekeniseenheid lanceerde en daarom is het wellicht de moeite waard om het onderzoek van Goldman-Eisler nog eens te doen, maar dan met de betekeniseenheid en de voorkennistheorie in het achterhoofd. Het zou echter van een tunnelvisie getuigen als we alleen met die theorie zouden werken. Hiermee is onze doelstelling vooral om structuur te ontdekken in de woorden van de bronspreker vooraf aan de *déclic* die betrekking heeft op dezelfde getolkte eenheid, structuur die kan duiden op de trigger van *déclic*.

Occupying the niche

Deze meesterproef heeft dus tot doel om aan *déclic* gerelateerde structuur te ontdekken in de woorden van een eenheid zoals uitgesproken door de bronspreker voorafgaand aan het moment van *déclic* van de tolk (waarbij hij dus vertolking van die eenheid start). Bovendien kan van deze getolkte eenheid worden verondersteld dat hij een vergelijkbare betekenis of een vergelijkbaar effect heeft. Hierbij kan – bij wijze van voorbeeld – worden gedacht aan semantische structuur (Lederer 1981), syntactische structuur (Goldman-Eisler 1972/2002) en structuur in reactie op paraverbale communicatie van de spreker (zoals *déclic* bij een spreekpauze of imaginaire komma) (Čeňková 1989). Hierbij kijken we ook naar mogelijke verschillen tussen aan de ene kant professionals en studenten en aan de andere kant tussen tolken met online vergaarde voorkennis en tolken zonder die voorkennis. Dit onderzoeken we, net als de andere vragen, in de vorm van een experiment met vertaalrichting Frans-Nederlands: twee van de vier proefpersonen (één professional en één student) vertolken een enkele toespraak simultaan en de andere twee doen er twee (ook een professional en een student). Daarbij is de tweede toespraak dezelfde als de enige van de andere twee tolken. De toespraken hebben hetzelfde onderwerp, maar een ander standpunt. Ook vragen we aan de hand van een interview naar de voorkennis van de tolken. Op deze manier krijgen we een aanzienlijk aantal momenten van *déclic* die geanalyseerd kunnen worden in functie van de genoemde onderzoeken van Goldman-Eisler (1972/2002), Lederer (1981) en anderen en in functie van de mate van voorkennis die blijkt uit het interview, die blijkt uit hun ervaring (de professional afgezet tegen de student) en die de tolken hebben doordat ze al dan niet al een toespraak over het zelfde onderwerp getolkt hebben.

Hieruit kunnen we een hoofdvraag en twee subvragen destilleren:

Hoofdvraag

Is er in bronsegmenten vooraf aan dé clic van de tolk F-N structuur te ontdekken die kan duiden op een trigger van dé clic? Hierbij wordt van de output verondersteld dat deze een gelijkaardig effect en/of een gelijkaardige betekenis heeft.

Subvragen

Is er verschil te ontdekken in de structuur zoals beschreven in de hoofdvraag tussen professionals en tolken in opleiding?

Is er verschil te ontdekken in de structuur zoals beschreven in de hoofdvraag tussen tolken met online vergaarde voorkennis en tolken zonder die voorkennis?

Hoe wij dit onderzoek aanpakken, wordt beschreven in het derde deel van deze meesterproef, de methodologie. Eerst wensen wij verder in te gaan op het relevante werk van de reeds genoemde wetenschappers om zo een stevige theoretische onderbouwing te hebben. Daarna volgt behandeling van de resultaten van het experiment en dan vooral van de uitgevoerde analyse. Daarop zullen we onze conclusies zoals gebaseerd op die resultaten behandelen. Aan het eind van deze meesterproef bevinden zich de literatuurlijst en de bijlagen.

Theoretische onderbouwing

Onderhavige masterproef is gebaseerd op een aantal theorieën en eerdere onderzoeken. Teneinde onze resultaten en conclusies duidelijk te kunnen weergeven, zullen we hieronder uitvoerig beschrijven op welke reuzenschouders we precies zijn gaan staan.

We gaan hierbij breed te werk: we beginnen met het onderzoek van de vroege psychologen naar de lengte van *decalage*, zoals al aangehaald in de inleiding, waarna we zullen proberen een volledig beeld te geven van alle factoren die de *decalage* en dus het moment van *déclic* beïnvloeden. Ook zullen we eerdere theorieën die – expliciet (Lederer 1981) of impliciet (Chernov 1979/2002) – *déclic* behandelen uitdiepen om af te sluiten met overdenkingen over de zo veel gebruikte vergelijking tussen professionals en studenten, die ook wij toepassen.

Vooraf wensen we wel de termen *decalage* en *déclic* toe te lichten. Het woord *decalage* – het Franse woord voor tijdsverschil, vooral gebruikt om het verschil aan te duiden tussen de verschillende tijdzones van de wereld – staat binnen de tolkwetenschap voor het verschil tussen de bronspreker en de simultaantolk. Dit kan gemeten worden in tijd, in dat geval in seconden, maar ook in aantal woorden. Lederer (1981) stelt dat de *decalage* maximaal bestaat uit de tijd die de tolk neemt voor het beluisteren van de input en de analyse van het cognitief geheugen, dus tot het moment van outputproductie. Minimaal zou *decalage* het opmerken van de input en omzetting ervan beslaan. Ze stelt hier dat er dus niet altijd geanalyseerd hoeft te worden en verwijst zo naar het verschil tussen *form-based* tolken en *meaning-based* tolken waar we nog op terug zullen komen.

Ook het woord *déclic* komt uit het Frans en staat voor het moment waarop of het mechanisme waarop iets begint of ontketend wordt en voor het geluid dat daarmee gepaard kan gaan, zoals het klikken van een stopwatch als je op het startknopje drukt. Ook kan het verwijzen naar het moment waarop je als persoon iets plotseling begrijpt. In het simultaantolken heeft het woord een vergelijkbare betekenis: het moment waarop de simultaantolk begint met de vertolking van een bepaalde betekenseenheid, het moment waarop hij dus een passage begrepen en mogelijk geanalyseerd heeft. We zullen later ingaan op de mogelijke triggers van *déclic*.

De lengte van *decalage*

“The interpreter says not what he hears, but what he has heard.”
(Paneth 1957/2002:32)

Dit citaat vormt een fundament van deze thesis: de simultaantolk spreekt niet helemaal simultaan met de bronspreker, maar heeft een kleine achterstand. Eva Paneth, de eerste die een thesis schreef binnen de tolkwetenschap, stelt dat de tolk tussen de twee en de vier seconden achterligt op de spreker, of vijftien tot eenentwintig woorden (1957/2002). Ze is ook de eerste geweest die stelde dat de tolk zoveel mogelijk tolkt in de pauzes van de bronspreker. Dit was in die tijd (jaren '60) een hardnekkige theorie die is ontkracht door Barik (1973), die stelde dat dit geen bewuste tolktechniek is, maar eerder een neveneffect. Haar tijdmetingen, uitgevoerd met een stopwatch, werden bevestigd door soortgelijk onderzoek van Oléron en Nanpon (1965/2002). Zij maten louter het tijdsverschil en kwamen op twee tot drie seconden met uitschieters naar tien seconden. Deze zouden volgens hen toe te schrijven zijn aan de ‘asymmetrische distributie van betekenseenheden’. De tolk zou de volgorde van de vertaaleenheden veranderen en zo bepaalde passages uitzonderlijk lang

opslaan. Net als Treisman (1965) en Gerver (1969/2002) stellen ze vast dat de simultaantolk een grotere decalage heeft dan de *schaduw*.

Gerver (1969/2002) stelt dat de tolk twee tot drie woorden tegelijk omzet en daarmee vier tot negen woorden decalage hebben. Dit is een beduidend lager aantal dan Paneth (1957/2002) aanvoerde.

Frieda Goldman-Eisler (1972/2002) mat louter in woorden omdat de eenheid *één woord* gezien kan worden als de minimale decalage. Ze stelde een gemiddelde decalage vast van vier tot vijf woorden.

Alle bovenstaande onderzoeken zijn uitgevoerd in de prille beginjaren van de tolkwetenschap en de resultaten worden achteraf sterk in twijfel getrokken, vooral vanwege de gebruikte methodologie. Zo is de meetmethode – veelal een stopwatch – twijfelachtig, omdat je dan te maken hebt met menselijke auditieve beperkingen, die verholpen kunnen worden of op zijn minst ingeperkt met de transcriptiesoftware die tegenwoordig beschikbaar is, zoals het programma dat wijzelf gebruiken, ELAN.

Lederer (1981) noemt de onderzoeken onbetrouwbaar, omdat de brontekst zin per zin gegeven werd, en dus feitelijk consecutief en niet simultaan getolkt kon worden, en vaak ook geen spreektaal was, maar oorspronkelijk geschreven tekst die niet voor mondelinge overdracht bedoeld was. Hierbij toetsten ze louter *transcodeerbare* passages en misten ze dus de decalage bij echt *meaning-based* tolken waarbij een analyse noodzakelijk is, stelt ze.

Toch vormen de resultaten van bovenstaande onderzoeken een belangrijke bron van inspiratie en een stevige basis waarmee gestreefd kan worden naar nieuwe resultaten.

Decalage beïnvloedende factoren

Er zijn een groot aantal zeer variërende factoren van invloed op de lengte van decalage en het moment van *déclic*. Omdat we tijdens dit onderzoek ook blijven letten op mogelijke triggers voor *déclic*, is het van groot belang om vast te stellen wat er eerder geschreven is over de beïnvloedende factoren. Dat kunnen we echter niet beperken tot de *déclic*, ook de nauw verwante decalage moet hierbij betrokken worden, om op die manier een zo breed mogelijk spectrum te hebben om latere resultaten in te plaatsen.

‘Meaning’ versus ‘form’ en de moeilijkheidsgraad van de input

Het is van tevoren wellicht nuttig het verschil aan te geven tussen *form-based* tolken en *meaning-based* tolken, aangezien deze beide technieken een grote rol spelen in het geheel. Lederer (1981), Gran (1989) en Isham (1994) zijn de pioniers van dit onderscheid, hoewel Lederer deze terminologie nog niet gebruikte. *Form-based* tolken is het vrij letterlijk overbrengen van woorden van de ene taalstructuur naar de andere. Bij *meaning-based* tolken komt de tolk meer los van de brontekst en bouwt hij de productie niet op op basis van de brontekst maar op basis van ideeën. Het gaat hier dus om de tegenstelling omzetten (*transcoder*) tegenover deverbaliseren (Seleskovitch 1968, Lederer 1981). De verwerking van de input gebeurt op oppervlakkig tegenover een dieper semantisch niveau. Professionals kennen beide technieken en kunnen gemakkelijk omschakelen. Het is geprefereerd om vooral *meaning-based* te tolken en de andere variant te gebruiken om moeilijkheden te overkomen. De moeilijkheidsgraad is dus een criterium. Dam (2001) heeft aangetoond dat *form-based* tolken vaker wordt toegepast door tolken, maar dat naarmate een brontoespraak moeilijker wordt, de tolk steeds meer deverbaliseert, dus *meaning-based* gaat tolken. Dit is ook te verklaren: hoe moeilijker een toespraak, hoe meer luister- en begripsenergie er nodig is voor een adequate vertolking.

Zo kunnen we de eerste factoren vaststellen: als de analytische fase langer duurt door een moeilijke input, dan groeit de decalage bij een groeiende moeilijkheidsgraad. Daarom groeit de decalage ook naarmate er meer *meaning-based* getolkt wordt. De andere kant op is het dus ook zo dat de decalage vermindert naarmate de input gemakkelijker is en er meer *form-based* getolkt wordt.

De vraag rijst hierbij echter wat de input dan vergemakkelijkt of bemoeilijkt. Het is belangrijk onderscheid te maken tussen de factoren die de input beïnvloeden en de factoren die de vertolking als geheel kunnen beïnvloeden. We laten zaken als cabineomstandigheden dus voorlopig buiten beschouwing, op factoren na die echt de ontvangst van de input kunnen bemoeilijken, zoals geluidskwaliteit.

De twee voornaamste factoren van de moeilijkheidsgraad van de input zijn de inhoudelijke moeilijkheidsgraad en de moeilijkheidsgraad van de vorm. Bij die laatste moeten we vooral denken aan de bronspreker: zijn spreeknelheid, zijn mogelijke accent en de vertrouwdheid van de tolk met het accent en mogelijk met de spreker. Gerver (1969/2002) toonde aan dat naarmate de spreker sneller spreekt, de decalage oploopt, omdat de tolk zijn debiet niet verhoogt. De spreeknelheid moet echter ook niet te laag komen te liggen: dan kan het fonologisch werkgeheugen overbelast raken en vallen er elementen weg (Baddeley 2000, Shlesinger 2000). Ook de geluidskwaliteit is te plaatsen in het kader van de formele moeilijkheidsgraad. Het is echter de vraag of een slechte kwaliteit zorgt voor vertragingen. Het is ook mogelijk dat de vertolking deels simpelweg niet kan plaatsvinden of dat de tolk juist een kortere decalage krijgt.

Het zou zeer complex zijn om de inhoudelijke moeilijkheidsgraad van input te bepalen, omdat die vooral afhangt van de voorkennis van de tolk: de mate waarin hij bekend is met het onderwerp, de mate waarin hij zich heeft kunnen voorbereiden, enz. Op deze zeer belangrijke factor – voorkennis – gaan we later dieper in als we het relevante werk van Lederer (1981) behandelen. Ook wordt de inhoudelijke moeilijkheidsgraad bepaald door de interne logica, de informatiedichtheid en de gebruikte taalstructuren (Gile 1995).

Tolktechnieken

Er zijn ook een aantal technieken die de professional bij wijze van spreken dagelijks gebruikt en die al dan niet gericht de decalage beïnvloeden. Deze worden tijdens de opleiding aangeleerd. Verschillende auteurs hebben getracht deze op een rijtje te zetten. We baseren ons bij de bespreking op de werken van Jones (1998) en Pöchhacker (2004).

Te beginnen met de technieken die gericht zijn op beheersing van de decalage en dus moeten voorkomen dat de achterstand van de tolk niet te groot wordt. Het gebruik hiervan werd al voorgeschreven door Oléron en Nanpon (1965/2002). Ze zijn onderverdeeld in de methodes die online (tijdens het tolken) en die offline (vooraf en achteraf) gebruikt worden (Pöchhacker 2004). Bij online gebruikte technieken denken we aan generalisaties, simplificaties, weglatingen, de salamitechniek, samenvatten, anticipatie en uitleg. Anticipatie en voorbereiding vormen de offline methodes. Anticipatie zal apart worden behandeld.

- *Generalisatie*: de tolk kan een reeks verwante begrippen generaliseren met een enkel woord.
- *Simplificatie*: de tolk kan de essentie uit een toespraak proberen te halen door te simplifiëren. Dit kan hij doen om de decalage beheersbaar te maken, maar ook om de toespraak toegankelijker te maken voor zijn publiek.
- *Weglating*: mochten simplificatie noch generalisatie helpen om de decalage beheersbaar te maken, dan is het weglaten van elementen een mogelijke, maar rigoureuze optie.

- *Salamitechniek*: hierbij worden lange zinnen met veel bijzinnen e.d. opgesplitst in meer kortere. De techniek is vooral nuttig als je uit een taal tolkt waarin lange zinnen natuurlijk zijn, zoals Duits en Russisch.
- *Samenvatting*: er bestaan twee soorten samenvattingen: samenvattingen van wat de spreker wel gezegd heeft en samenvattingen van wat hij niet gezegd heeft. De eerste vorm helpt de decalage beheersbaar te houden, terwijl de tweede bedoeld is om het publiek van mogelijk nodige achtergrondinformatie te voorzien. De eerste verkleint de decalage, de tweede vergroot hem.
- *Uitleg*: soms moet een bepaald (bv. cultureel) aspect nader toegelicht worden. Dit lijkt tijd te kosten, maar kan tijd schelen als de tolk dit in een keer goed doet in plaats van het elke keer kort te doen als dit item verschijnt.
- *Vorbereitung*: de voorbereiding is een offline gebruikte tolktechniek die aantoont in welke mate decalage en de beheersbaarheid ervan verweven zijn met de kwaliteit van de tolkbeurt. Bereidt de tolk zich inhoudelijk voor, dan is de input gemakkelijker en de decalage dus gemakkelijker beheersbaar. De voorbereiding hangt ook nauw samen met de invloed van voorkennis, waar we later dieper op in zullen gaan.

Deze technieken kunnen dus gebruikt worden om de decalage beheersbaar te houden, of in termen van Gile (1995), om de productie-eisen inferieur te houden aan de productiecapaciteit. In dat kader zijn ze volgens Gile (1995) vooral inzetbaar in geval van een hoge spreeknelheid van de spreker, een hoge informatiedichtheid, technische problemen, slechts geluidskwaliteit, onbekende namen en bij vertolking tussen twee niet-verwante talen.

Er zijn ook technieken die niet per se gericht zijn op de beheersbaarheid van decalage, maar die die wel als neveneffect kunnen beïnvloeden. De twee belangrijkste zijn *wachten* en *stallen*. Een tolk kan moeten wachten op bepaalde informatie in het vervolg om een adequate vertaling van een bepaalde passage te kunnen leveren. Dit is vooral nodig bij een langzame bronspreker. *Stallen* is een zeer vergelijkbare techniek, met als verschil dat de tolk opvulwoordjes gebruikt. Hij kan standaardformuleringen gebruiken ('dank u wel' of 'welkom', etc.), terwijl hij wacht op bepaalde informatie. Dit doet hij veelal om het publiek te laten horen dat hij er is en het dus gerust te stellen (Lederer 1981). Beide technieken hebben tot gevolg dat de decalage groeit.

Wellicht de meest invloedrijke techniek is echter de anticipatie, die in de volgende paragraaf uitgebreider aan bod komt.

Anticipatie en voorkennis

Interpréter c'est comprendre l'intégralité du discours
(Seleskovitch 1968:93)

Kennis is, volgens de Parijse school van Seleskovitch, Lederer en Déjean Le Féal, de grote pijler waarop de tolk zijn werk doet. Het was dan ook Seleskovitch die de betekenistheorie lanceerde: de vertolking moet gebaseerd worden op inhoud en op inhoudelijke kennis, en niet zozeer op talenkennis. Ze stelt feitelijk dat de tolk zoveel mogelijk *meaning-based* moet tolken: de betekenis moet uit de woorden worden gefilterd en vervolgens in een nieuw jasje – de andere taal – worden gestoken. Hiervoor is het voor de tolk onontbeerlijk een basiskennis te hebben van die inhoud. Het gaat, volgens Seleskovitch (1968), inderdaad om basiskennis. De tolk is dus geen specialist. Hij geeft de informatie niet, hij bezorgt deze slechts. Ook al zou hij dingen weten die niet gezegd worden, dan mag hij de brontekst er niet mee vervangen. De kennis die hij wel heeft, een basiskennis, dient om de toespraak te begrijpen en te kunnen analyseren. De tolk is met die basiskennis een generalist. Dat betekent dat hij een basis heeft

om alles te begrijpen: hij hoeft het niet van tevoren te weten, zoals de specialist. Op het niveau van intellectuele capaciteiten zijn de generalist en de specialist echter gelijk. De verwerving van die basiskennis geschiedt zowel online als offline (Seleskovitch 1968). Vooraf aan een tolkopdracht volstaat het een basiskennis op te doen uit vulgariserende bronnen (niveau *que sais-je*, wikipedia). Kennisverwerving gebeurt echter ook tijdens de conferentie. De tolk leert namelijk wat over het onderwerp, en leert het steeds nauwkeurig analyseren. Elk stuk informatie kan opgeslagen worden en gebruikt worden bij latere analyse. Die kennis toont niet zo'n nauwe samenhang als de vooraf vergaarde kennis; het zijn eerder losse stukjes kennis die kunnen worden aangeboord bij de analyse van nieuwe stukken brontekst.

Les connaissances font comprendre le sens des phrases avant que celles-ci soient achevées
Lederer (1981:139)

Zoals gezegd is de decalage zeer nauw verweven met de notie voorkennis. Als de tolk namelijk een basiskennis heeft, kan hij beter voorspellen wat er gezegd gaat worden en begint hij eerder met tolken. Lederer (1981) stelt namelijk dat de tolk de brontoespraak onbewust indeelt in betekenseenheden en dat hij die produceert op het moment dat die in zijn hoofd compleet zijn, en met voorkennis kan de tolk anticiperen en de betekenseenheid eerder completeren dan zonder. Daarom zou de decalage met voorkennis korter zijn dan zonder voorkennis. Een dergelijke betekenseenheid duurt vier tot acht woorden. Ook Chernov (1979/2002) benadrukt het belang van anticipatie. Hij verbindt dit niet zozeer aan voorkennis, maar meer aan de redundantie van taal. Hij toonde aan dat voorspelbaarheid van groot belang is voor de kwaliteit van de vertolking aan de hand van een experiment waarin de proefpersonen een toespraak moesten tolken met een totaal onverwacht en onvoorspelbaar einde. Terwijl ze de rest van de toespraak op acceptabel niveau hadden getolkt, kon 76,25% dit einde niet naar behoren tolken: ofwel werd het foutief getolkt ofwel in het geheel niet.

Werkomstandigheden

Tot slot zouden ook de werkomstandigheden als beïnvloedende factoren moeten worden genoemd. Daarbij kan gedacht worden aan geluidichtheid van de werkplaats van de tolk, aan zijn emotionele staat en 'klimatologische' omstandigheden als temperatuur en luchtvochtigheid. Wat precies de invloed is van deze factoren, is niet bekend. Dat zou per factor onderzocht moeten worden. Dat ze echter invloed hebben, dat mogen we wel aannemen.

Conclusie

We hebben gezien dat er een reeks zeer variërende factoren van invloed is op de decalage, en daarmee op de *déclic*. Om deze toch allemaal bij elkaar te brengen, hebben we onderstaand schema ontwikkeld.

tolk leert tolktechnieken gebruiken en doet ervaring op met zijn werk en met verschillende themata. Voor een uitgebreidere bespreking van de tolktechnieken, zie *tolktechnieken*, Jones (1998) en Pöchhacker (2004). De bronspreker kan ook ervaring opdoen met het ‘getolkt worden’. Ervaring is in dit kader moeilijk te definiëren, maar we kunnen stellen dat het gaat om een aantal keer of aantal uren dat de bronspreker in onderling vergelijkbare omstandigheden heeft gesproken en daarbij getolkt werd en de mate waarin hij daardoor rekening leert houden met de implicaties van die situatie.

Hetzelfde geldt voor de ervaring van de tolk: je kunt objectief vaststellen hoeveel jaar deze als tolk actief is, maar hoe vaak hij in aanraking is gekomen met een bepaald onderwerp, is slechts bij benadering vast te stellen.

In het midden zien we nog een aantal factoren die van belang zijn. Of een tolk *meaning-based* of *form-based* tolkt en wat die begrippen inhouden, is niet objectief vast te stellen, er zijn immers geen duidelijke grenzen tussen, maar hierover kan intersubjectiviteit bereikt worden. Hierbij kan het werk van Dam (2001) ook van nut zijn. In hoeverre bepaalde werkomstandigheden, zoals ruis, cabineomstandigheden, voorbereidingstijd van invloed zijn, daar wordt regelmatig onderzoek naar gedaan. De laatste en belangrijkste factor, professionaliteit en opleiding, is ook slechts in beperkte mate definieerbaar. Het is objectief vaststelbaar of iemand een relevant diploma heeft, maar de mate van deontologie e.d. die daarin is behandeld is moeilijk te bepalen, net als de mate van professionaliteit die elke individuele tolk aan de dag legt.

We moeten dus met enige reserves tegenover dit schema staan, omdat veel factoren niet of niet geheel definieerbaar of objectief vaststelbaar zijn. Toch heeft dit schema ons inziens ook in deze vorm grote waarde, omdat aan de hand ervan een olopende of juist krimpde decalage verklaard zou kunnen worden.

Déclitheorieën

We hebben hierboven al uitgelegd hoe voorkennis decalage beïnvloedt: Lederer (1981) stelt dat tolken de input onbewust indelen in betekenseenheden en dat de tolk gelijkwaardige elementen in de doeltaal produceert vanaf het moment waarop een dergelijke eenheid in zijn hoofd compleet is. Dat proces geschiedt echter niet alleen op basis van de input: de eenheden kunnen ook door de voorkennis worden ingevuld. Daarom zal een tolk met meer voorkennis een kortere decalage hebben of zelfs anticiperen: hij weet al van tevoren wat er komt en loopt dan mogelijk voor op de spreker.

Deze theorie heeft tegelijk ook grote invloed op de *déclic*. Als die namelijk klopt, zou de tolk met meer voorkennis de betekenseenheden eerder kunnen invullen, op de voorwaarde dat deze het advies van Lederer (1981) om alle eenheden om te zetten wanneer mogelijk, om zo het geheugen te ontlasten, opvolgt. Bijgevolg komt de *déclic* dan sneller: die geschiedt immers op het moment waarop de betekenseenheid compleet is.

We moeten wel rekenschap geven van enige kritiek die op deze theorie geuit is, met name door Jones (1998:82-83). Hij stelt dat het moeilijk is voor een tolk om deze eenheid bewust te gebruiken. Bovendien, zegt hij, moet de tolk te vaak te lang wachten op de vervollediging van de betekenseenheid. Dit is sterk afhankelijk van het talenpaar, maar hij geeft het voorbeeld van het Duits. Wat wellicht zijn belangrijkste punt van kritiek is, is dat de tolk - als hij werkelijk functioneert zoals beschreven in deze theorie - gedwongen wordt tot pauzes middenin zinnen, vooral als de bronspreker werkt met bijstellingen en bijwoordelijke bepalingen.

Jones lanceert vervolgens een alternatief. Hij presenteert het echter niet als theorie, maar als voorschrift. Hij stelt dat de tolk zou moeten beginnen met tolken als hij genoeg input heeft om

zijn eigen zin af te maken. Zo zou de tolk meer kans hebben op het succesvol afmaken van de zinnen, vallen de pauzes tussen de zinnen in en gebruikt de tolk meer enkelvoudige zinnen. Hij adviseert ook om altijd met een hoofdzin te beginnen.

De experts zijn het er wel over eens dat tolken een bepaalde eenheid gebruiken als maatstaf voor *déclic*: Lederer (1981) heeft het over de betekenseenheid, Jones (1998) noemt de zin. Anderen hebben echter ook weer andere voorstellen: Eva Paneth (1957/2002) stelt dat de tolk woordgroep per woordgroep werkt, omdat langere eenheden, zoals ideeën of zinnen, te lang zouden duren. Gerver (1969/2002) stelt dat tolken werken met eenheden van twee tot drie woorden. Goldman-Eisler (1972/2002) daarentegen stelt dat die eenheden van syntactische aard zijn. Dit concludeert zij op basis van de vaststelling dat 90 tot 95% van de tolken in haar onderzoek wachtten met de start van de vertolking tot na het predikaat.

Ook de theorie van Paradis betreffende de activeringsdrempel (Paradis 1993) heeft enige invloed op de *déclic*. Hij stelt dat elke taal op een aparte plaats in het geheugen wordt opgeslagen en dat elk woord naarmate het minder vaak gebruikt wordt steeds dieper wegzakt en daarmee moeilijker activeerbaar is. Als de tolk dus plotseling een woord nodig heeft wat hij al jaren niet meer heeft gebruikt, dan kan de *déclic* vertraging oplopen omdat de activeringsdrempel hoog is.

We kunnen vaststellen dat de *déclic* en de *decalage* noties zijn waarover een reeks wetenschappers al hun ideeën hebben gelanceerd. De grote gemeenschappelijke deler van die ideeën is het bestaan van het gebruik van de vertaaleenheid. De grootte en de reden van ontstaan van die eenheid zijn echter punten waarover de meningen verschillen. De een stelt dat hij twee tot drie woorden beslaat, de ander noemt de woordgroep, nog een gaat uit van hun semantische aard en een laatste heeft het over gehele zinnen.

Alle besproken theorieën hebben hun goede en zwakke punten. Zo klinkt de theorie van Lederer (1981) aannemelijk, maar lijkt zij een tunnelvisie te hebben: het belang van de betekenis zit bij haar wel in zeer grote mate ingebakken. Ook het voorschrift van Jones (1995) om pas te beginnen met een zin als die afgemaakt kan worden, lijkt onhaalbaar: de zin is voor veel tolken, ook voor goede tolken, een te grote eenheid.

Bij analyse van het corpus zullen we in ieder geval een reeks aan verschillende theorieën in het achterhoofd kunnen houden. Ze bieden zeer nuttige inzichten.

De expert versus de student

Een van de subvragen van dit onderzoek heeft tot doel verschillen te ontdekken tussen professionele tolken en aspirant-tolken. Een ontelbaar aantal wetenschappers is ons al voorgegaan in het blootleggen van verschillen tussen deze twee groepen. Zo heeft Moser-Mercer (2000) aangetoond dat studenten betere *shadowers* zijn. In datzelfde artikel stipt ze vooral de cognitieve verschillen aan tussen experts en *apprentis*. Ze stelt dat de ontwikkeling van expertise zich vooral uit in de ontwikkeling van een groot aantal deelcompetenties en – processen, zoals die van auditieve herkenning, syntactische en semantische verwerking (Marslen-Wilson & Tyler 1980), de simultane activering van twee taalsystemen (Paradis 1993, Grosjean 1996), en aan de productiekant syntactische en semantische verwerking en grammaticale en fonologische codering (Levelt 1989, Butterworth 1980).

Deze verschillen tussen de verschillende groepen uiten zich volgens Moser-Mercer (2000) voornamelijk in de informatiesegmentering, redeneringen, verwerkingssnelheid en individuele kennis (en de organisatie ervan).

Professionals hebben ook meer feitenkennis dan studenten. Dit is waarschijnlijk te verklaren doordat ze meer werkervaring en oefening hebben. Ze hebben die kennis ook beter georganiseerd, met meer associatieve verbindingen en domeinverbindingen (Moser-Mercer 2000). Daardoor is de semantische vertolking van de expert bijna altijd verbonden aan de context van een toespraak, terwijl de vertolking van de student hiervan meer losstaat en de eenheden ervan ook minder met elkaar in verbinding staan. Ze missen het hogere organisatieniveau (Moser-Mercer 2000).

Ook het eenvoudige maar niet te onderschatten verschil in ervaring heeft zijn invloed, zoals blijkt uit dit citaat van Seleskovitch (1968:121):

Au cours des années, son travail amène l'interprète à pénétrer les sujets les plus variés, à connaître la vie de la société sous ses aspects les plus contrastés et à se rendre dans les pays les plus divers. (...) C'est un fait curieux que, loin de diminuer l'intérêt, la connaissance l'augmente, et qu'à tout intérêt en éveil correspond l'acquisition de connaissances nouvelles. (...) Il acquiert de la sorte, en dehors des conférences, des connaissances nouvelles qui lui permettent de faire la synthèse de ce qu'il voit et de ce qu'il entend.

We zien dus dat experts en studenten vooral verschillen kennen op het gebied van feitenkennis, ervaring en cognitie, wat zich uit in de prestatie. Wellicht dat we dit in een later stadium kunnen verbinden aan de resultaten van ons onderzoek.

Methodologie

Experiment

Teneinde aan een analyseerbaar corpus te komen, hebben we besloten een experimentele setting op te zetten waarbij we tolken, die weten dat ze voor wetenschappelijke doeleindes geregistreerd worden, opnemen.

Registratie van een *echte* vertolking zou vanzelfsprekend de voorkeur genieten, maar enkele kinken in de kabel maken dat in dit kader onmogelijk: omdat opname van conferentietolken kan leiden tot extra stress, wordt registratie vaak verboden door de organisatoren of door de AIIC, de beroepsorganisatie die de belangen van de conferentietolken behartigt. Ook de technische eisen vormen een belemmering, omdat het gezien het onderwerp van de meesterproef van groot belang is dat de spreker en de tolk op twee sporen binnen één opname geregistreerd kunnen worden, en dat is niet altijd mogelijk als de spreker voor de ene microfoon staat, in de zaal, en de tolk voor een andere zit, in een cabine.

Het zou dus gezien de kleinschaligheid van dit project onevenredig veel moeite kosten om een werkelijke vertolking te kunnen registreren die aan alle eisen zou voldoen. Bovendien is het door velen gevreesde gebrek aan ecologische validiteit dat een experiment met zich mee zou brengen louter een subjectieve indruk en kan uit de interviews afgenomen onder de proefpersonen worden afgeleid dat de experimentele setting hen niet of nauwelijks stoorde of beïnvloedde.

Brontoespraken

We hebben twee verschillende brontoespraken gebruikt. Beide gaan ze over de toetreding van Turkije in de Europese Unie, en beide zijn ze in het Frans.

Eén toespraak wordt door alle vier de proefpersonen getolkt. Die toespraak is afkomstig van een dvd met oefenmateriaal voor studenten simultaantolken, gemaakt door Baigorri Jalón (2004). Het betreft hier een betoog tegen de toetreding van Turkije.

De andere toespraak, die door twee van diezelfde proefpersonen wordt getolkt, is een zelf opgenomen toespraak waarvan de inhoud gebaseerd is op een interview dat de Franse nieuwssite *Caucaz* in 2004 had met Cathérine Lalumière, voormalig voorzitter van het Europees Parlement. Zij spreekt zich hierin uit vóór de toetreding van Turkije. Dit interview is omgewerkt tot toespraak, en die toespraak is stilistisch gecorrigeerd en ingesproken door een Belgische studente met Frans als moedertaal.

Beide bronteksten hebben een lengte van tussen de vier en vijf minuten. We hebben twee maal één en twee maal twee getolkte toespraken, wat een totaal oplevert van zes vertolkingen. Daarmee komen we dus uit op een half uur aan materiaal dat geschikt is voor transcriptie.

Vooraf aan de brontoespraakkeuze hebben we overwogen in welke mate de twee toespraken voor het doel van de scriptie overeenstemming zouden moeten vertonen. Omdat de invloed van voorkennis op de *déclac* van de tolk in het kader van dit onderzoek duidelijk zou moeten zijn en die voorkennis duidelijk beïnvloed kan worden door een toespraak, hebben we gekozen voor een gelijk onderwerp en een vergelijkbare retorische structuur. Het standpunt en de argumenten wijken echter af, waardoor de inhoud op dat niveau zeker wel verschilt. Toch denken we dat de eerste toespraak zeker een bepaalde voorkennis opbouwt die gebruikt kan worden bij de tweede, wat volgens Lederers theorie (1981) ook tot uiting zou moeten komen. Voor een protocol van de bronteksten verwijzen we naar bijlage 1.

Proefpersonen

We hebben ervoor gekozen te werken met vier proefpersonen: twee professionele tolken met ruime ervaring, als A-taal Nederlands en B-taal Frans en twee studenten met dezelfde talencombinaties als de professionals.

Deze tolken zetten zich dus aan de vertolking van de brontoespraken die onder *brontoespraken* nader toegelicht worden.

De vier tolken worden in het kader van dit onderzoek onderverdeeld in comparatieve groepen en alle vier behoren ze tot twee groepen:

De twee professionals vormen een groep tegenover de twee studenten, die ook een groep vormen. Het idee hierachter is dat de professionals meer ervaring en dus meer voorkennis hebben dan de studenten. Dit wordt natuurlijk gecontroleerd met het interview.

Ook de professional en de student die beide één (en dezelfde) toespraak vertolken, vormen een groep tegenover de professional en de student die beide twee toespraken vertolken. Het idee hierachter is dat de tolken die twee toespraken tolken na de eerste toespraak een bepaalde voorkennis zouden hebben opgebouwd die de tolken die slechts één toespraak doen, missen.

De professional die twee toespraken tolkt is dertien jaar actief als simultaantolk en heeft een beperkte ervaring met Europese thema's: twee tot vijf keer per maand tolkt deze proefpersoon toespraken die gerelateerd zijn aan de Europese organisaties, maar in het jaar vooraf aan de opname heeft deze proefpersoon niet getolkt over mogelijke lidstaten.

De andere professional heeft vier jaar ervaring als simultaantolk, maar tolkt vrijwel alleen voor het Europees Parlement: vijf tot tien maal per maand. Hierbij komt de toetredingsproblematiek van Turkije, maar ook die van andere landen, met enige regelmaat aan de orde. Hierdoor is deze tolk beter geïnformeerd en heeft deze dus een betere voorkennis.

De studenten hebben twee maanden les gehad in het simultaantolken, maar hebben wel een bredere consecutieve basis. De proefpersonen zijn tijdens de redactie van deze meesterproef allen verbonden aan de Lessius Hogeschool.

Procedure

De procedure van de registraties van het experiment is als volgt (nadat de afspraak gemaakt is en er verzameld is in lokaal 1.27):

1. De tolk wordt geïnformeerd over de procedure zoals die hier staat opgetekend, met uitzondering van stap 1;
2. De tolk wordt geïnformeerd over het thema van de te tolken toespraak of toespraken;
3. De tolk wordt bevraagd over enige voorkennis over het onderwerp;
4. De eerste toespraak, waarin gepleit wordt voor de toetreding van Turkije tot de EU, wordt getolkt en opgenomen (optionele stap);
5. De tweede toespraak, waarin de toetreding van Turkije tot de EU verworpen wordt, wordt getolkt en opgenomen;
6. De tolk wordt bevraagd over de conditie en omstandigheden, die van invloed kunnen zijn op de prestatie.

Deze procedure is gelijk toegepast bij registratie van alle proefpersonen.

Interview

We hebben alle proefpersonen voor en na hun tolkprestatie een aantal vragen gesteld. Vooraf aan de tolkbeurt stelden we een vijftal vragen waarmee getracht werd de voorkennis over het onderwerp van de toespraak te achterhalen. Met die informatie kunnen we de prestaties nauwkeuriger analyseren. Ook kunnen de gegeven antwoorden verklaringen geven voor mogelijke verschillen.

Na de tolkbeurt(en) hebben we steeds nog een aantal vragen om de conditie en omstandigheden te peilen. Ook dit zijn factoren die de resultaten kunnen beïnvloeden. Door de resultaten van de interviews naast elkaar te leggen, kunnen bepaalde fenomenen wellicht verklaard worden. Zo kan de tolk bijvoorbeeld hinder ondervinden van gebrek aan concentratie of een hoge temperatuur in de cabine, wat de resultaten van het onderzoek kan beïnvloeden.

De keuze voor het moment van vragen – voor of na de vertolking – bepaalden we in functie van de aard van de vragen: van tevoren kan weinig gezegd worden over de omstandigheden waarin gewerkt is en achteraf kan, wegens eventuele nieuwe informatie, het beeld van de eigen voorkennis verstoord zijn. Voor de uitwerking van de interviews verwijzen we naar de relevante bijlage, bijlage 2.

Alle vragen werden mondeling voorgelegd als open vraag. Het antwoord kan ook open genoteerd worden, maar er staan voor de vragensteller ook categorieën aangegeven om de vergelijking tussen de proefpersonen gemakkelijker te maken. De interviewer noteert dus het antwoord indien relevant én kruist een hokje aan.

Omstandigheden

De opnames hebben plaatsgevonden in 2007 en 2008 in lokaal 1.27 van de campus Sint-Andries van de Lessius Hogeschool. Dit is een lokaal waarin een tiental cabines aanwezig is, alsmede geavanceerde opnameapparatuur. De tolken hebben allen plaatsgenomen in cabine vijf. Ze tolkten een of twee van tevoren geregistreerde bronteksten en hadden geen beelden van de spreker. Er was geen publiek aanwezig, louter de onderzoeker en eventueel de technicus en de promotor. De tolk kon hen wel zien.

De omstandigheden waren dus geen perfecte kopie van de realiteit, maar het is de vraag in hoeverre dit de resultaten zou vertekenen. Veel onderzoekers betwijfelen de ecologische validiteit van experimenten die onder dergelijke minder vaak voorkomende omstandigheden plaatsvinden, maar het is eigenlijk altijd bij subjectieve indrukken gebeven. Bovendien blijkt uit de interviews afgenomen onder de proefpersonen dat ze niet of nauwelijks beïnvloed werden door de experimentele setting. De omstandigheden waren voor alle tolken gelijk.

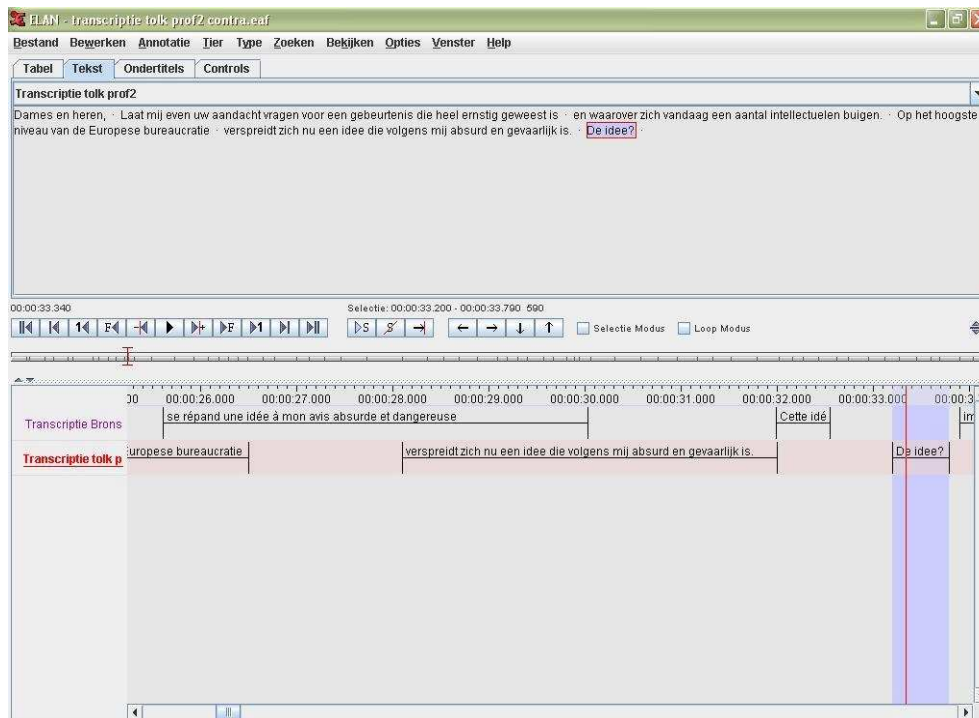
Opnameapparatuur

De tolkprestaties werden digitaal opgenomen, in één bestand met de bronspreech, maar op twee verschillende sporen. Hiervoor gebruikten we het programma Adobe Audition. Het bestand werd daarna opgeslagen in mp3-formaat en geëxporteerd naar het transcriptieprogramma.

Transcriptie

Software

De geregistreerde tolkbeurten worden opgeslagen in mp3-formaat. Die bestanden worden vervolgens geïmporteerd in het programma ELAN, waarmee we de transcriptie uitvoeren. Dit programma is ons aangeraden door experts. ELAN staat voor *EUDICO Linguistic Annotator* en kan kosteloos worden gedownload van de weblocatie van het instituut dat het ontwikkeld heeft: het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek in Nijmegen (<http://www.lat-mpi.eu/tools/elan/>). We gebruiken versie 3.2.0 en hebben van tevoren het Engelstalige handboek bestudeerd (Hellwig 2007).

Schermafbeelding van ELAN. Bovenin de platte tekst, onderin de transcriptie met twee *tiers*.

Onze eerste voorkeur ging uit naar het in Duitsland ontwikkelde programma EXMERaLDA (Schmidt & Wörner 2005), maar dit programma bleek een aantal zogenaamde *bugs* te hebben, waardoor het moeilijk te gebruiken was. ELAN is echter een gelijkaardig programma, maar dan zonder bugs.

De belangrijkste eigenschap van ELAN en de reden waarvoor we dit programma hebben gekozen, is dat de transcriptie gebaseerd is op de HIAT-methode, waar we later dieper op ingaan. Deze eigenschap uit zich concreet doordat de verschillende sprekers of partijen onder elkaar worden weergegeven, zoals bij een muziekpartituur ook het geval is. Op die manier kan precies afgelezen worden wat de bronspreker gezegd heeft op moment van dé clic van de tolk.

In ELAN heeft elke spreker zijn eigen *tier*, zoals op de afbeelding te zien is. Een tier is feitelijk een regel: net zoals elk instrument op bladmuziek zijn eigen regel heeft met zijn eigen melodie of ritme, zo heeft elke spreker in dit programma een regel of tier met zijn tekst erop. Die tier is verbonden aan een tijdlijn die tot op honderdsten van seconden de tijd weergeeft. In die tier kunnen *annotaties* worden aangebracht: de teksteenheden. Elke annotatie krijgt een precieze begin- en eindtijd toebedeeld.

HIAT-methode

De HIAT-methode is een van de twee courante discourstranscriptiemethodes. HIAT staat voor *Halb Interpretatieve Arbeitstranskription*. Deze methode is ontwikkeld door de Duitse onderzoekers Ehlich en Rehbein (1976), die zich baseerden op muziekpartituren, waar de verschillende partijen onder elkaar worden weergegeven. Zij opereerden binnen het kader van de Duitse *Funktionale Pragmatik*, waarin taal wordt geanalyseerd als communicatiemiddel (Meyer 2000). Bernd Meyer, verbonden aan de universiteit van Hamburg, schrijft het volgende over HIAT (2000:152):

Working according to the HIAT-conventions will make the analyzing linguist pay close attention to the phenomena of simultaneity in spoken discourse, such as simultaneous or

overlapping speech of two or more participants, hearer signals, etc. This can be utilized for the analysis of simultaneous interpreting (SI), since thus can be shown what the interpreter says at specific points of the speaker's discourse, when he/she pauses, when he/she continues, and the like.

Het is in de HIAT-methode mogelijk aan te duiden wie wanneer spreekt, waar er overlapping is en waar stilte. Ook wordt de tijd constant bijgehouden. De benaming impliceert ook het een en ander: de transcriptie komt deels tot stand op basis van interpretatie, wat de methode licht subjectief maakt. We zullen echter wel objectief kunnen vaststellen wat de bronspreker gezegd heeft op moment van *déclac*. Ook impliceert de naam dat een goede transcriptie enige tijd kost (Renkema 2004).

Er is nog een courante transcriptiemethode: de dramaturgische methode, ontwikkeld door Gail Jefferson (1978). Deze is gebaseerd op geschreven theaterstukken (Renkema 2004) en is daarom minder geschikt voor onze doeleinden.

Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat de HIAT-methode in het kader van dit onderzoek, gezien de objectieven, de meest geschikte transcriptiemethode is.

Standaarden

ELAN biedt de mogelijkheid om met een tijdsprecisie van een honderdste van een seconde te transcriberen. Dat betekent dat de precisie louter gelimiteerd wordt door de beperkingen van het menselijk gehoor.

Het probleem van gelijktijdigheid van verschillende sprekers bij transcriptie hebben we opgelost met het gebruik van verschillende luidsprekers. De opname is namelijk op twee sporen opgenomen en daarom komen de verschillende sprekers uit verschillende luidsprekers. Het is dan een kwestie van uitpluggen van de luidspreker van de (tijdelijk) ongewenste spreker om zonder problemen de andere spreker te kunnen transcriberen.

Analyse

Segmentering

Het discours van bronspreker én tolk werd op natuurlijke wijze ingedeeld in betekenseenheden. Hierbij is uitgegaan van de annotaties die bij transcriptie aangebracht zijn. Deze annotaties vertegenwoordigen een bepaalde tijdspanne, net als de ruimte op de *tier* tussen de annotaties. Tussen de annotaties bevinden zich de momenten waarop de betreffende spreker stil is, een spreekpauze houdt. Daarom kunnen we stellen dat de segmentering plaatsvindt op basis van (stille) pauzes. Hiertoe werd besloten krachtens een artikel van Čeňková (1989). In dit artikel betreffende het gelijktijdig spreken en luisteren van de simultaantolk benadrukte ze al de dubbele rol van de pauze: een hulpmiddel bij decoding van de brontekst en bij de segmentering van de doelttekst. Tissi (2000:110), die zelf het verband aantoonde tussen pauzes in de brontekst en pauzes in de doelttekst, benadrukt het belang van Čeňková's onderzoek: "*Her experiments confirm the importance of pauses for message segmentation.*"

Aangezien pauzes dus een belangrijke rol spelen in onderhavig onderzoek, zullen we nu dieper ingaan op dit aspect.

Pauzes

Pauzes zijn dus volgens Čeňková (1989) van essentieel belang voor de segmentering. Ook in deze meesterproef spelen ze een belangrijke rol, omdat ook wij de pauzes als uitgangspunt nemen in onze analyse. Daarom lijkt het nuttig om dieper in te gaan op het concept van de pauze zoals wij die gebruiken.

Er is veel geschreven over pauzes, over wat wel en wat niet een pauze is, en daaruit voortvloeiend ook over de definitie van de pauze. Wat vooral van belang is voor dit onderzoek, is dat er onderscheid wordt gemaakt tussen *stille* en *opgevulde* pauzes (bv. Tissi 2000) en de discussie over de zogenaamde *minimum threshold*: hoeveel tijd moet de spreker minimaal stil zijn (of twijfelen/herhalen in opgevulde pauzes) om te kunnen spreken van een pauze.

Stille pauzes zijn feitelijk de klassieke pauzes zoals we ze kennen: een tijdspanne waarin de spreker niets zegt. Later zijn hier de opgevulde pauzes aan toegevoegd (zie bv. Tissi 2000, Magno Caldognetto, De Zorfi & Corrà 1982), zoals twijfel (eh, hmm) en klinker- of medeklinkerverlenging. Gezien de beperkte omvang van deze meesterproef richten we ons echter op de stille pauzes.

Het is ook van belang om onderscheid te maken tussen de twee verschillende perspectieven van waaruit we de pauze gebruiken:

- (1) we gebruiken de pauze als hulpmiddel bij segmentering van het corpus. We hanteren hiervoor een minimale stilte van 0,25 seconden, conform Tissi (2000), Duez (1982) en Goldman-Eisler (1968). We hebben echter ook rekening gehouden met de semantische waarde. Als twee passages worden gescheiden door een dergelijke kleine pauze, maar ze horen semantisch duidelijk wel bij elkaar, dan is er voor gekozen om er een enkele vertaaleenheid van te maken;
- (2) we gebruiken de pauze ook bij het onderzoek naar intonatie van de bronspreker als houvast voor de tolk. Deze pauzes komen ook voor binnen vertaaleenheden, in tegenstelling tot de pauzes tussen vertaaleenheden zoals onder (1). Hierbij gebruiken we dezelfde minimale stilte, maar er zijn twee extra voorwaarden aan verbonden (om het meetmoment in kwestie tot de groep van mogelijk intonatiegerelateerde momenten te rekenen):
 - a. de *déclic* van de tolk moet plaatsvinden na een stilte van de tolk van minimaal een seconde. Anders lopen we het risico meetmomenten verkeerd te interpreteren, zoals ook Lederer (1981) aangeeft: er moet een meer bepaalde minimale stilte geweest zijn vooraf aan *déclic*, omdat het voorkomt dat een *déclic* vertraagd verbaal vorm wordt gegeven als gevolg van het feit dat de tolk nog bezig is met de verbale voltooiing van een vorige vertaaleenheid. Deze *déclic*momenten zijn niet bruikbaar en worden op deze manier uitgesloten;
 - b. de pauze van de bronspreker moet worden ingeleid door een stijgende of dalende intonatie.

Voorbereiding

Na transcriptie van een tolkprestatie, inclusief brontoespraak, hebben we van beide de tekst - of in analytische termen het 'protocol' - afgedrukt met daarbij vermeld de begintijden van de annotaties. Aan de hand van de begintijden van de (bruikbare) betekeniseenheden van de tolk hebben we in het protocol van de bronspreker een streep door de tekst gezet op moment van *déclic*. De teksten voor de streep (of in het uiteindelijke te analyseren document voor de ']' of '[(') zijn gemarkeerd en op een rijtje gezet om later te analyseren. Hierbij worden ze vergezeld van de vertolking, die er vlak onder staat. Ook de begintijd van beide staat er bij en eveneens de niet-bruikbare passages (niet alle eenheden zijn bruikbaar, zie onder) staan

omwille van de compleetheid in het document, zij het gecursiveerd. Ook krijgt elke eenheid een nummer om de referentie eraan te vergemakkelijken.

Nr	Begintijd	Transcriptie bronspreker/tolk
5	00:00:35.710	se répand une idée à mon avis absurde et dangereuse]
	00:00:40.200	horen we steeds vaker van een volgens mij absurd en gevaarlijk idee.
6	00:00:42.300	Cette idée ?
7	00:00:43.990	imposée par la vision des technocrates]
	00:00:46.780	Dit idee wordt ondersteund door de technocraten

Een voorbeeldfragment van een analysedocument.

ELAN stelt ons niet in staat om de bronwoorden in kwestie telkens simpelweg af te lezen, omdat het niet elk woord precies op het goede moment weergeeft: slechts begin en einde van elke ingevoegde annotatie worden precies weergegeven: daarbinnen beïnvloed de lettergrootte van de transcriptie de precisie. Aangezien vooral de momenten van *déclis* van de tolk belangrijk zijn, heeft dit concreet tot gevolg dat we al die momenten hebben gemarkeerd in de brontoespraak en handmatig hebben gecontroleerd wat de bronspreker op dat moment gezegd had.

Tijdens het hierboven beschreven proces viel ook een heel aantal getranscribeerde passages uit. Zij bleken onbruikbaar. Voor hun onbruikbaarheid zijn verschillende redenen aan te wijzen: het veronderstelde gelijkaardige effect van de vertolking was in bepaalde passages niet bereikt. Ook vielen er een aantal meetpunten af, doordat de tolk nog bezig was met de vertolking van de voorafgaande betekenseenheid (Lederer 1981), of doordat de tolk opvolwoordjes gebruikt, woorden die de spreker dus niet gezegd heeft. Die kunnen het beeld van *decalage* vertekenen (Lederer 1981). We zijn er hier vanuit gegaan dat als de tolk vooraf aan *déclis* minimaal een seconde niets heeft gezegd, die *déclis* niet beïnvloed wordt door voorafgaande passages.

Ook de transcriptiesoftware, ELAN, zorgde voor het afvallen van enkele annotaties: bij een aantal transcripties liep het programma vast wanneer we probeerden een annotatie toe te voegen. Daarom hebben we daar af en toe een passage moeten overslaan.

Tot slot hebben we ook de vertolking van beleefdheidsformules, openings- en afsluitingsformules laten vallen als materiaal, omdat die in zodanige mate standaard zijn (en vaak te kort om tijdens die formule al met tolken te beginnen) dat ze de resultaten zouden kunnen vertekenen, omdat ze *form-based* getolkt worden (Dam 2001, Lederer 1981).

Na deze schifting bleven er telkens ongeveer dertig tot 45 analyseerbare eenheden over per getolkte toespraak, wat een totaal geeft van 206.

Werkwijze

Het is ons doel structuur te vinden in de woorden van de bronspreker vooraf aan de *déclis* van de tolk. Die structuur kan van velerlei aard zijn. Bij de analyse laten we ons inspireren door eerder onderzoek van gevestigde namen binnen de tolkwetenschap. Een uitgebreide bespreking van een heel aantal relevante theorieën bevindt zich onder het kopje *theoretische onderbouwing*. Zo zullen we, bij wijze van voorbeeld, letten op:

- Structuur van syntactische aard: dit is conform Goldman-Eisler (1972/2002). Zij ontdekte dat bij 90 tot 95% van haar analyseerbare *déclis*momenten het predikaat wél geuit was door de bronspreker. Ze stelt concluderend dat tolken dus de syntactische eenheid als analyse-eenheid gebruiken. Dit lijkt een aannemelijke theorie, omdat het predikaat vaak

de belangrijkste informatie van een zin bevat en de tolk een goed startpunt kan geven. Aan de andere kant roept deze stelling ook vragen op. Want wat nu als de spreker begint met een (beknopte) bijzin? Wacht de tolk dan nog altijd op het predikaat (dat in de hoofdzin staat) of duurt dat te lang en begint hij toch al eerder? En wanneer begint hij dan? De bevindingen van Goldman-Eisler (1972/2002) zijn dus interessant, maar roepen tegelijk veel vragen op.

- Structuur van semantische aard: dit is conform Lederer (1981). Op basis van de betekenistheorie van 'haar' Parijse school (ESIT) stelt ze dat de tolk werkt op basis van betekenis en de betekenseenheid. Ze denkt dat de eenheden dus van semantische aard zijn en dat op het moment waarop een dergelijke eenheid in het hoofd van de tolk semantisch compleet is, de *déclit* plaatsvindt. Ook dit is een aannemelijke theorie, maar, zoals dat gaat in de wetenschap, krijgt ook deze de nodige kritiek (Jones 1998, zie onder). Wij hebben niet de mogelijkheid om deze theorie te bevestigen of ontcrachten, maar wellicht wel om de waarschijnlijkheid ervan aan te tonen. Dat doen we door mogelijke verschillen, o.a. in decalage, op te sporen tussen de vertolkingen van de eerste en de twee toespraak en door aan de hand van een interview de niveauverschillen in voorkennis vast te stellen. In beide gevallen is er namelijk een verschil in voorkennis en *mét* voorkennis vult de tolk zelf de vertaaleenheden sneller in dan zonder. Daarom zouden er verschillen moeten ontstaan die kunnen duiden op de waarschijnlijkheid van deze theorie.
- Een allereerste subjectieve indruk die we al ten tijde van de transcriptie van enkele tolken gekregen hebben, is dat de tolk reageert op de intonatie van de bronspreker. Het lijkt niet zelden te gebeuren dat de tolk *déclit* tijdens of vlak na een denkbeeldige komma of punt, dus tijdens een pauze van de spreker, wanneer zijn toonhoogte dus gevoelig omhoog of omlaag gaat. Ook dit kan duiden op het gebruik van eenheden van syntactische aard, maar van een grotere omvang: deelzinnen. Bovendien kan het duiden op een voorheen onderschat belang van de intonatie van de spreker of op een gebrek aan voorkennis, waardoor de tolk wacht op completering van de vertaaleenheid door de spreker. Deze subjectieve indruk wordt ondersteund door Čeňková (1989) en Tissi (2000).

Dit zijn de belangrijkste theorieën die we in het achterhoofd houden bij analyse van het corpus, maar het is niet uitgesloten dat een andere theorie als aannemelijker uit het onderzoek naar voren komt.

Resultaten

Het corpus waarvan wij uitgaan in dit onderzoek bestaat uit exact 206 bruikbare decalages of meetmomenten. 112 van die decalages komen uit (drie) prestaties geleverd door studenten, terwijl de professionals samen goed zijn voor 84 meetmomenten, ook in drie prestaties. Dit verschil kan verklaard worden aan de hand van het lijstje mogelijke oorzaken onder *methodologie – analyse – voorbereiding*. Grofweg komt het erop neer dat de studenten de brontekst ook formeel meer lijken te blijven volgen, waardoor de koppeling tussen bron- en doelttekst gemakkelijker is (zie ook conclusie).

Van die 206 meetmomenten werden er 143 gedestilleerd uit een eerste (of enige) prestatie van de betreffende tolk (vier in totaal) en 63 uit een (eventuele) tweede prestatie (twee in aantal). Na de student-professionaltegenstelling en die tussen eerste en tweede prestatie is de brontoespraak het derde en laatste relevante onderscheidscriterium. We hebben twee toespraken gebruikt, een waarin de spreker zich uitspreekt vóór de toetreding van Turkije en een waarbij de spreker zich uitspreekt tégen de toetreding tot de EU. Ze zullen worden aangeduid als de *pro* en de *contra*. Alle tolken hebben die laatste gedaan en de helft van de proefpersonen ook de eerste. Concreet heeft de *contra* 138 meetmomenten opgeleverd (vier toespraken) en de *pro* 68 (twee keer getolkt).

De aanzienlijke verschillen in aantallen meetmomenten bij de laatste twee onderscheidscriteria zijn te verklaren door het feit dat er meer mensen een eerste dan een tweede toespraak hebben getolkt en meer mensen de *contra* dan de *pro*.

Groep	Aantal meetmomenten
Studenten	112
Professionals	84
1 ^e prestatie	143
2 ^e prestatie	63
Pro	68
Contra	138
Totaal	206

Tabel met aantal meetmomenten in het corpus, in totaal en ingedeeld aan de hand van de drie tegenstellingen.

Het moge duidelijk zijn dat het totaal aantal meetmomenten geen optelsom is van het aantal momenten in de verschillende groepen, maar dat het totaal aan meetmomenten aan de hand van drie verschillende parameters gegroepeerd kan worden en dat dus elk meetmoment in alledrie de tegenstellingen een plaats heeft.

De keuze voor de genoemde drie groepen is gebaseerd op aanwijzingen dat die parameters van invloed kunnen zijn op het onderzoeksobject. Die aanwijzingen komen zowel uit de literatuur als uit onze eigen indrukken en zijn verwerkt in de subvragen van dit onderzoek. De analyse die is uitgevoerd is op te splitsen in vijf verschillende delen, die in de nu gegeven volgorde te vinden zijn:

- (1) meting van de decalage
- (2) onderzoek naar grammaticale structuur op basis van Goldman-Eisler (1979)
- (3) onderzoek naar semantische structuur op basis van Lederer (1981)
- (4) onderzoek naar structuur gebaseerd op de bron spreker op basis van eigen indruk en Čeňková (1989)

- (5) onderzoek naar verband tussen de lengte van vertaaleenheden bij de bronspreker en de lengte van de decalage vooraf aan de vertolking van de desbetreffende eenheid.

Decalage

Een onderzoek waarin gekeken wordt naar *déclic* en de factoren die *déclic* en decalage beïnvloeden, zou moeten beginnen met het vaststellen van de gemiddelde lengte van decalage. De meting van de lengte van decalage gebeurt in seconden. Het alternatief is het meten in woorden, maar omdat woorden sterk in lengte kunnen verschillen, in tijd én aantal letters, kan die methode een zeer vertekend beeld geven.

De decalage werd bij elke tolkprestatie gemeten aan de hand van de getranscribeerde uitwerkingen ervan. Hiervan staat onder *methodologie – transcriptie* een voorbeeld. Ze zijn ook bijgevoegd (bijlage 4). Op deze uitwerkingen vinden we de begintijden van bron- en doelproductie onder elkaar. Bij de meeste meetpunten staat de decalage dus gelijk aan verschil tussen die begintijden. Hoe meer de tolk echter afwijkt van de volgorde en structuur van de brontoespraak, hoe complexer deze metingen kunnen worden en daarom waren we soms gedwongen een meetmoment niet mee te rekenen of konden we aan de hand van extra metingen alsnog de decalage vaststellen.

Hieronder bespreken we de resultaten van deze metingen, uitgevoerd op alledrie de groepen en op het corpus in zijn geheel. Waar relevant gaan die besprekingen gepaard met verhelderende tabellen en/of grafieken.

Het totale corpus

Het totale corpus bestaat zoals vermeld uit 206 meetmomenten gedestilleerd uit zes vertolkingen, uitgevoerd door vier verschillende tolken. Het getranscribeerd materiaal biedt circa een half uur aan vertolkingen.

De langst gemeten decalage bedraagt 10,7 seconden en de kortste 0,58. Het overgrote deel van de decalages is tussen de één en vier seconden lang. De gemiddelde decalage van het gehele corpus is 3,38 seconden.

De tegenstelling student - professional

Het eerste opvallende resultaat is het grote verschil in het aantal bruikbare meetmomenten tussen de studenten en de professionals: 112 tegen 84. De grootste reden hiervoor is dat de professionals in grotere mate lijken af te wijken van de structuur en de vorm van de brontoespraak, waardoor er niet altijd een duidelijk verband tussen bron- en doeltoespraak kon worden aangewezen. Hoewel de professionals dus meer van de woorden van de bronspreker afwijken, blijven ze er wel dichterbij: de studenten beginnen na gemiddeld 3,77 seconden, terwijl de docenten gemiddeld slechts 2,81 seconden wachten.

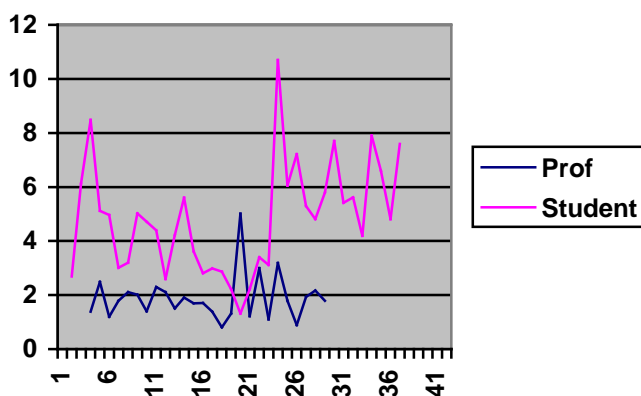
De tegenstelling eerste prestatie – tweede prestatie

We beschikken over 143 meetpunten in de groep van de eerste prestaties en 63 in de andere groep, die van de tweede prestaties, die logischerwijs volgen op de eerste prestatie. Het

verschil in gemiddelde decalage is hier kleiner dan het verschil tussen student en professional: de gemiddelde decalage bij de eerste prestaties is gemiddeld 3,29 seconden, terwijl de tolken die een tweede toespraak doen, gemiddeld drietienden van een seconde langer wachten: 3,59 seconden.

De verschillende brontoespraken

Ook de input vanwege de bronspreker kan invloed hebben op de decalage, dus het lijkt nuttig ook die parameter eruit te lichten en de gemiddelde decalage ervan te meten. We hebben de beschikking over 138 meetpunten in de contra's en 68 in de pro's. Het verschil in gemiddelde decalage is miniem: 3,39 bij de contra's, 3,37 bij de pro's. Dit verschil lijkt niet significant, maar toch toont onderstaande grafiek een belangrijk verschijnsel.

Hoewel er in deze grafiek een groot verschil zit in lengte van decalage (verticale as, in seconden), lijkt de ontwikkeling van de decalage naarmate de toespraak vordert (horizontale as) zeer vergelijkbaar. Vooral het feit dat de kortste decalage twee keer op dezelfde plek in de toespraak (niet in de grafiek, dat komt doordat er voor de student meer meetpunten zijn) te vinden is, net als de langste decalage, vlak erna.

De andere twee tolken houden zich in veel mindere mate aan deze ontwikkeling, maar daarbij moet worden gemeld dat de bovenstaande lijntjes beide van de tweede toespraak van de betreffende tolken zijn.

Conclusie over decalage

We zien dat met name het verschil in decalage tussen student en professional aanzienlijk is, en dat de tolken naarmate ze langer bezig zijn, constanter lijken te gaan tolken en iets langer wachten met de vertolking.

Groep	Gemiddelde decalage
Studenten	3,77 seconden
Professionals	2,81 seconden
1 ^e toespraak	3,29 seconden
2 ^e toespraak	3,59 seconden
Pro	3,37 seconden
Contra	3,39 seconden
Totaal	3,38 seconden

Grammaticale analyse

Aanpassing naar aanleiding van eerder onderzoek

Bij dit deel van de analyse laten we ons inspireren door het werk van Frieda Goldman-Eisler (1972/2002). In haar pioniersonderzoek stelde ze vast dat 90 tot 95 procent van de déclimomenten in haar corpus volgde nadat de bronspreker het predikaat van de desbetreffende zin uit had gesproken. Daaruit concludeerde ze dat de tolk werkt met syntactische vertaaleenheden.

Omdat de tolk die eenheden vormt door ze te beginnen (déclit) en af te ronden, impliceert dit idee dat de déclit volgens haar grammaticaal of syntactisch getriggerd wordt. Dit is een zeer relevant en interessant gegeven dat de moeite waard is om (nogmaals) te worden nagegaan. Bij bestudering van haar onderzoek komen we echter al snel tot de conclusie dat er enige kritiek op te leveren is en dat de methodologie in het kader van onderhavig onderzoek zeker aangepast moet worden.

Zoals reeds besproken, noemde Lederer (1981) de belangrijkste punten van kritiek al:

- de decalage werd gemeten met een stopwatch;
- de brontoespraak werd zin voor zin gegeven;
- de brontoespraak was schrijftaal.

Aan ons de taak om deze drie punten van kritiek niet van toepassing te laten zijn onze analyse. Onze oplossingen en alternatieven bespreken we hieronder puntsgewijs.

- In plaats van een stopwatch gebruiken wij voor het meten van de decalage moderne computersoftware, namelijk het programma waarin we de transcripties maken, ELAN, afkomstig van het prestigieuze Max Planck Instituut in Nijmegen, Nederland. In dit programma worden de begin- en eindtijd en de duur van elke vertaaleenheid automatisch bijgehouden bij de transcriptie. Op deze manier denken we een betrouwbaardere tijdmeting toe te passen.
- De brontoespraken die wij gebruiken zijn van tevoren opgenomen. De bronsprekers lieten zich bij de opname niet beïnvloeden door tolken en praatten gewoon door. Dergelijke input zorgt voor een corpus dat beter aansluit bij de realiteit. Ook wordt het corpus complexer, zeker op grammaticaal vlak, maar daar komen we zodirect op terug.
- De brontoespraken die wij gebruiken zijn ook inhoudelijk realistisch als gesproken woord en zijn ook in situaties in de echte wereld als zodanig uitgesproken. Ook dit gegeven maakt dat het corpus in hogere mate realistisch is. We gaan later dieper in op de consequenties van deze overstap van schrijftaal naar spreektaal.

Op deze manier denken wij de kritiek op het onderzoek van Goldman-Eisler (1972/2002), zoals gegeven door onder meer Lederer (1981), effectief te gebruiken ter verhoging van de betrouwbaarheid van ons onderzoek.

Oraliteit

Misschien wel het belangrijkste verschil tussen het corpus van Goldman-Eisler (1972/2002) en dat van ons is het spreektaalige karakter van het onze tegenover de schrijftaal van dat van Goldman-Eisler. We hebben gekozen voor ware toespraken, om het corpus beter aan te laten sluiten bij de realiteit en dus betrouwbaarder te maken. Aan deze keuze zijn echter een aantal consequenties verbonden die in relatie staan met de verschillen tussen schrijftaal en spreektaal.

In de taalwetenschap hebben veel wetenschappers al ondervonden hoe ingewikkeld het is om spreektaal te ontleden in vergelijking met schrijftaal (Van der Wouden 2002), maar ook in de tolkwetenschap heeft de oraliteit al veel aandacht gekregen.

Het eerste verschil is het vervliegende karakter van het gesproken woord. Dit verschil is van groot belang, maar aangezien Goldman-Eisler (1972/2002) haar schrijftaal wel mondeling heeft gebracht, is dit gegeven wellicht van minder belang voor ons onderzoek. Het is in haar situatie wel zo dat dit een onnatuurlijke melange van factoren oplevert: vervliegende schrijftaal.

Een tweede verschil, van groter belang voor ons onderzoek, is het feit dat spreektaal niet of slechts op zeer korte termijn gepland kan worden, waardoor deze gefragmenteerd gebracht kan worden, oftewel met bijvoorbeeld valse starten en herhalingen (Tissi 2000). Het is wel zo dat de toespraken die wij hebben gebruikt wellicht uitgeschreven waren, maar ze waren uitgeschreven met het doel oraal te worden gebracht, en dat is een groot verschil met het corpus van Goldman-Eisler (1972/2002).

Een derde verschil is de non-verbale dimensie die aan spreektaal verbonden zit: lichaamstaal, prosodie, intonatie, etc. Het is aan de tolk om in te schatten in hoeverre deze aspecten moeten worden geverbaliseerd (Stenzl 1983).

Het is wel zo dat onze brontoespraken wellicht van tevoren uitgeschreven zijn, waardoor er geen verschil lijkt te zijn met het corpus van Goldman-Eisler (1972/2002), maar er is wel degelijk een belangrijk verschil dat betrekking heeft op bovengenoemde aspecten. Het is namelijk zo dat onze brontoespraken opgetekend zijn met het doel ze mondeling te brengen, in tegenstelling tot de input die Goldman-Eisler gegeven heeft (1972/2002). Daaruit blijkt dat er rekening is gehouden met bovenstaande factoren.

Het laatste verschil dat aangestipt moet worden is het natuurlijke karakter van gesproken taal. Dit betekent dat gesproken taal ter plekke ontstaat en dat heeft tot gevolg dat de constructies grammaticaal gezien vaak foutief zijn of onduidelijk (Pöchhacker 2004). Ook wij constateren dit gedurende de grammaticale analyse. Het mondelinge karakter maakt de analyse complexer. Wat hiervan de consequenties zijn, bespreken we hierna.

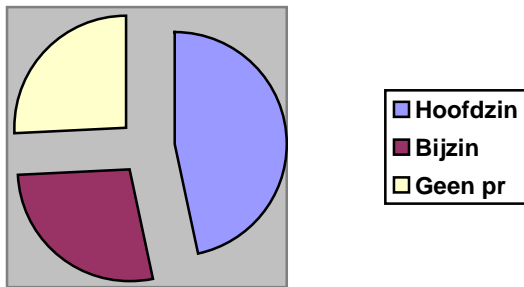
Het corpus vanuit grammaticaal oogpunt

Deze methodologische aanpassingen hebben hun weerslag op de analyse. Bij een eerste blik op de transcripties valt namelijk al op dat er in de gebruikte toespraken, waarvan gesteld kan worden dat het spreektaal betreft, niet in elke vertaaleenheid een predikaat aanwezig is, terwijl Goldman-Eisler (1972) het essentiële belang ervan predikt. Een groot aantal van de vertaaleenheden herbergt namelijk louter een bijstelling, een lid van een opsomming, een elliptische zin, een bijwoordelijke bepaling of iets anders zonder predikaat. Het gaat hier om 53 van de 206 meetbare eenheden, of 25,7%.

Hierbij moet ook worden vermeld dat de eenheden mét predikaat ook niet alle voldoen aan de eisen van Goldman-Eisler. We moeten in dit verband namelijk onderscheid maken tussen predikaten die verschijnen in hoofdzinnen en die die verschijnen in bijzinnen, terwijl Goldman-Eisler (1972) louter met hoofdzinpredikaten werkte.

We delen de 206 meetmomenten dus in in drie groepen: 96 hoofdzinnen, 57 bijzinnen en 53 predikaatloze vertaaleenheden. Percentueel bestaat het corpus uit 46,6% hoofdzineenheden, 27,7% bijzineenheden en 25,7% predikaatloze eenheden.²

Grammaticale onderverdeling

De keuze voor een corpus dat nader bij de werkelijkheid staat, maakt deze analyse dus complexer. De noodzakelijke onderverdeling als net gemaakt, is er een direct gevolg van, en ook het restant van de grammaticale analyse moet zorgvuldig aangepakt worden.

Bij die analyse naar de mate waarin de bron spreker de eenheid grammaticaal gezien voltooid heeft, moet elke vertaaleenheid binnen zijn kader van hoofdzin, bijzin of predikaatloos worden geanalyseerd om een betrouwbaar beeld te krijgen.

In het kader van dit deel van de analyse is het ook relevant om een adequate en bruikbare definitie te geven (en te gebruiken) van het woord *predikaat*. Het predikaat staat in dit onderzoek gelijk aan het gezegde van de zin, werkwoordelijk of naamwoordelijk. Omdat er in veel vertaaleenheden echter geen predikaat gevonden wordt (in de predikaatloze en bv. in de beknopte bijzinnen), kunnen we onze analyse niet hiertoe beperken. De andere grammaticale functies die we bij dit onderzoek betrekken, zijn het *onderwerp* (van de hoofdzin of de bijzin), het *object* (lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp, voorzetselvoorwerp, e.d.) en de *bijzin*, in dit geval ingebed in een andere bijzin of horend bij een hoofdzin in dezelfde vertaaleenheid als die hoofdzin of bijzin (deze bijzinnen zijn dus niet gelijk aan de bijzinnen in hun eigen vertaaleenheid, de onafhankelijke bijzinnen, zoals we die in de vorige alinea beschreven hebben). Er zijn natuurlijk nog meer grammaticale functies te onderscheiden, ook in ons corpus, maar we beperken ons tot deze vier, omdat deze het meeste voorkomen en vandaar het meest waarschijnlijk structuur aan de dag leggen.

Alvorens we naar de resultaten kijken, moeten we wellicht eerst de werkwijze beschrijven die ons tot de resultaten gebracht heeft. We hebben gewerkt op basis van de transcripties zoals te vinden in bijlage 4. Elke goedgekeurde vertaaleenheid heeft op de transcriptie een letter gekregen: de H, de B of de N. Op deze manier onderscheiden we de vertaaleenheden die respectievelijk hoofdzinnen, bijzinnen of predikaatloze input herbergen.

Vervolgens analyseren we de brontekst van elke vertaaleenheid op de volgorde van de grammaticale functies en wat vóór en wat na de dé clic van de tolk staat. Hierbij

² Bij deze berekening is een vertaaleenheid met hoofd- en bijzin tot de categorie hoofdzinnen gerekend.

onderscheiden we het onderwerp, het predikaat, het object, de bijzin, het voorlopig of onpersoonlijk onderwerp, de bijstelling en de bijwoordelijke bepaling. We analyseren echter louter de eerste vier functies.

Wanneer alle vertaaleenheden van een toespraak geanalyseerd zijn, worden de H-eenheden, de B-eenheden en de N-eenheden gegroepeerd en worden er op de H- en B-eenheden verdere statistische bewerkingen uitgevoerd. Omdat de N-eenheden van zeer variërende aard zijn, kan daar geen coherente analyse van worden gemaakt. De statistiek die op de overige vertaaleenheden is losgelaten, behelst met name de bepaling van percentages binnen de H- en de B-groep. Deze percentages hebben betrekking op de mate waarin de vier verschillende grammaticale functies – het onderwerp, het predikaat, het object en de (ingebede) bijzin door de bronspreker voltooid zijn vooraf aan *déclic* van de tolk. Deze gegevens per groep worden vervolgens gecombineerd om tot een gewogen gemiddelde te komen.

In de analyse waarvan hierna de resultaten besproken worden, kijken we dus naar de mate waarin de verschillende grammaticale functies door de bronspreker voltooid zijn op moment van *déclic*. Hierbij kijken we wederom naar het corpus in zijn geheel en naar de drie afzonderlijke groepen gedefinieerd op basis van de genoemde tegenstellingen. Aangezien we te maken hebben met complementaire parameters, kijken we binnen het totale corpus en de drie tegenstellingen ook naar de verschillen tussen de H-eenheden en de B-eenheden.

Het totale corpus

De hoofdzineenheden

Binnen de hoofdzineenheden in mijn corpus, 96 in totaal, is de woordvolgorde onderwerp – predikaat – object – bijzin, waarbij die laatste twee facultatief zijn, het meest gebruikelijk. In dat verband is het wellicht niet verbazend dat de percentages, die uitdrukken in welke mate ze voltooid zijn vooraf aan *déclic*, in die volgorde van hoog naar laag gaan. 94,2% van de onderwerpen in de hoofdzinnen is voltooid voordat de tolk begon met spreken. Bij de predikaten ligt dit percentage op 92,2%. Bij het object en de bijzin, de facultatieve zinsdelen, liggen de percentages duidelijk lager: het object wordt in 59% van de gevallen waarin hij voorkomt voor de *déclic* voltooid (36 van de 61). Bij de bijzin ligt het percentage op 41,7% (tien van de 24).

Functie in hoofdzin	Percentage aanwezig voor <i>déclic</i>
Onderwerp	94,2%
Predikaat	92,2%
Object	59%
Bijzin	41,7%

De bijzineenheden

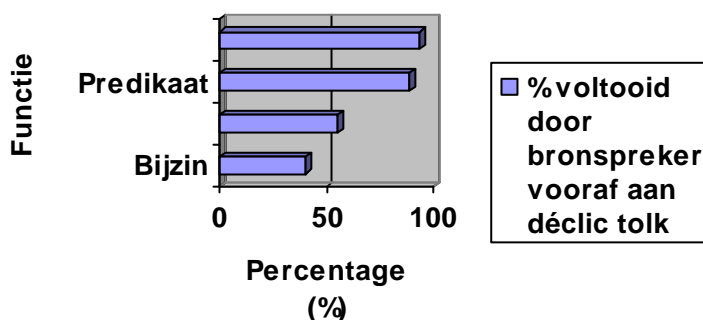
Bij de bijzinnen liggen de percentages allemaal een fractie lager, maar we zien wel dezelfde dalende lijn: het onderwerp is in 92,5% van de gevallen voltooid, het predikaat in 83% van de gevallen. De andere functies hebben wederom een duidelijk lager percentage: het object is in 53,8% (veertien van de 26) van de gevallen voltooid en de ingebede bijzin in 37,5% (drie van de acht).

Functie in bijzin	Percentage aanwezig voor dé clic
Onderwerp	92,5%
Predikaat	83%
Object	53,8%
Bijzin	37,5%

Het totaal als gewogen gemiddelde

Omdat er meer H-eenheden zijn dan B-eenheden, weegt die eerste groep wat zwaarder door in het gemiddelde van alle eenheden met predikaat. Het uiteindelijke percentuele gemiddelde van onderwerpen voltooid vooraf aan dé clic komt op 93,6%. Voor het predikaat ligt het net iets lager: 89,1%. De dalende lijn wordt gecompliceerd met de 55,2% van het object en de 40,6% van de bijzin.

Grammaticale analyse

Functie in hoofdzin/bijzin	Percentage aanwezig voor dé clic gemiddeld
Onderwerp	93,6%
Predikaat	89,1%
Object	55,2%
Bijzin	40,6%

De tegenstelling student – professional

De hoofdzineenheden

Bij de studenten liggen de percentages over het algemeen net iets hoger dan bij de professionals, behalve bij de laatste categorie, die van de bijzin. 96,7% van de onderwerpen in hun vertaaleenheden (59 van de 61) is genoemd wanneer de studenten aanvangen met de vertolking van die vertaaleenheden. Bij het predikaat gaat het om twee minder: 57 van de 61 of 93,4%. Bij het object ligt het percentage op 67,6%, dus ook ruim boven het totale gemiddelde. Alleen bij de bijzinnen zitten de studenten onder het gemiddelde: slechts 30,8%, of vier van de dertien, werd voltooid vooraf aan dé clic.

Bij de professionals liggen de percentages dus steeds net iets lager, behalve bij de bijzinnen. 90,5% van de onderwerpen in hun vertaaleenheden was genoemd voor dé clic, en voor 85,7%

van de predikaten geldt hetzelfde. Het percentage ligt bij de objecten op 63% (17 op 27) en bij de bijzinnen dus opvallend hoog, namelijk op 54,5% (zes van de elf).

Functie in de hoofdzin	% bij studenten	% bij professionals
Onderwerp	96,7%	90,5%
Predikaat	93,4%	85,7%
Object	67,6%	63%
Bijzin	30,8%	54,5%

De bijzineenheden

Bij de bijzineenheden constateren we hetzelfde verschil als bij de hoofdzineenheden: de percentages zijn bij de studenten bij het onderwerp, het predikaat en het object net iets hoger, maar bij de bijzinnen, in dit geval dus de bijzinnen ingebed in een andere bijzin, ligt het percentage hoger bij de professionals. Ook zien we hier dat de percentages steeds weer wat lager liggen dan bij de hoofdzineenheden.

Functie in de bijzin	% bij studenten	% bij professionals
Onderwerp	93,9%	90%
Predikaat	84,8%	80%
Object	53,3%	45,5%
Bijzin	20%	33,3%

Het totaal als gewogen gemiddelde

Bij het totaal zien we dezelfde ontwikkelingen als bij de verschillende eenheidsgroepen: de dalende lijn en het hogere gemiddelde bij de professionals als het gaat om de voltooiing van de bijzin.

Functie in hoofdzin/bijzin	% bij studenten	% bij professionals
Onderwerp	95,7%	90,3%
Predikaat	93,4%	83,9%
Object	63,5%	57,9%
Bijzin	27,8%	50%

De tegenstelling 1^e toespraak – 2^e toespraak

De hoofdzineenheden

Als we de hoofdzineenheden bekijken tegen het licht van het onderscheid tussen de eerste door die tolk getolkte toespraak en zijn tweede, zien we bij twee categorieën duidelijke verschillen, terwijl de waarden bij de andere twee zeer vergelijkbaar zijn.

Bij het onderwerp zijn de verschillen niet significant: in de vier eerste toespraken (van vier verschillende tolken) wordt in 95,8% van de vertaaleenheden met predikaat het onderwerp voltooid vooraf aan dé clic. Bij de tweede toespraken (twee in totaal) ligt dit percentage een fractie lager, op 93,5%.

Wat het predikaat betreft, kunnen we een groter verschil vaststellen. Waar in de groep van de eerste toespraken nog 95,8% van de *déclics* plaatsvindt na voltooiing van het predikaat door de bronspreker, is dit percentage in de tweede toespraken geslonken tot een gemiddelde van 80,6%.

Bij het object zien we dan weer slechts een fractie verschil: 57,9% (of 22 van de 38) van de objecten is voltooid voor *déclic* bij de eerste toespraken en voor 60,9% van de objecten in de tweede toespraken (of veertien van de 23) geldt hetzelfde.

De bijzinnen tonen wel een significant verschil: waar in de eerste toespraken nog 45% van de bijzinnen voltooid is vooraf aan *déclic*, is dit percentage gedaald tot 25% in de tweede toespraken. Aangezien er bij de groep van tweede toespraken echter sprake was van slechts vier gevallen, moet dit resultaat met de nodige voorzichtigheid en reserve benaderd worden. Ook constateren we dat ook hier de dalende lijn in stand wordt gehouden, hoewel de percentages van het onderwerp en het predikaat in de eerste toespraak identiek zijn. Na deze rechte lijn zien we de percentages echter weer dalen.

Ten slotte stellen we vast dat de percentages bij de eerste toespraak over het algemeen hoger zijn dan bij de tweede toespraak, behalve bij het object, maar dat verschil is, zoals reeds vermeld, slechts een fractie.

Functie in hoofdzin	% bij 1^e toespraak	% bij 2^e toespraak
Onderwerp	95,8%	93,5%
Predikaat	95,8%	80,6%
Object	57,9%	60,9%
Bijzin	45%	25%

De bijzineenheden

Bij de bijzineenheden zien we, voor zover we conclusies mogen trekken, dezelfde ontwikkelingen als eerder. De nuance *voor zover we conclusies mogen trekken* is hier belangrijk, omdat we dit gezien het lage aantal objecten en bijzinnen in deze categorie, voor die grammaticale functies niet kunnen doen. Met dat in het achterhoofd zien we dat de dalende lijn ook hier in stand blijft, en dat de percentages bij de eerste toespraken hoger liggen dan bij de tweede, maar dat de verschillen niet groot zijn.

Ook de eerder al geconstateerde ontwikkeling dat de percentages bij de hoofdzineenheden hoger liggen dan bij de bijzineenheden, blijft in stand.

Functie in bijzin	% bij 1^e toespraak	% bij 2^e toespraak
Onderwerp	89,5%	86,7%
Predikaat	86,8%	73,3%
Object	40%	83,3%
Bijzin	28,6%	0%

Het totaal als gewogen gemiddelde

Bij de gemiddeldes van het totaal van de eerste toespraken en tweede toespraken zien we logischerwijs dezelfde ontwikkelingen : de dalende lijnen blijven in stand en de percentages liggen hoger bij de eerste toespraken dan bij de tweede, met uitzondering van de objecten.

Functie in hoofdzin/bijzin	% bij 1^e toespraak	% bij 2^e toespraak
Onderwerp	93,6%	91,3%
Predikaat	92,7%	78,3%
Object	51,7%	69%
Bijzin	40,7%	20%

De verschillende brontoespraken

De hoofdzineenheden

Als we de hoofdzineenheden tegen het licht van de verschillende brontoespraken houden, zien we dat ook hier de dalende lijn van de verschillende grammaticale functies in stand blijft. Ook stellen we vast dat de percentages bij de pro hoger liggen dan bij de contra, met uitzondering van het object. De verschillen zijn echter beperkt.

Functie in hoofdzin	% in protoespraak	% in contratoespraak
Onderwerp	97,3%	93,9%
Predikaat	94,6%	89,4%
Object	57,9%	59,5%
Bijzin	50%	33,3%

De bijzineenheden

In tegenstelling tot bij de andere parameters, waar de hoofdzineenheden over het algemeen hogere percentages hadden dan de bijzineenheden, is dat verschil bij de verschillende brontoespraken niet vast te stellen. Wel blijven wederom de dalende lijn en de hogere percentages voor de protoespraak in stand.

Functie in bijzin	% in protoespraak	% in contratoespraak
Onderwerp	100%	87,1%
Predikaat	90,1%	77,4%
Object	60%	50%
Bijzin	50%	16,7%

Het totaal als gewogen gemiddelde

Als we de bijzin- en hoofdzineenheden samen nemen om tot een gewogen gemiddelde te komen, stellen we louter vast wat al langzamerhand duidelijk was geworden: de protoespraken staan garant voor hogere percentages, zij het met kleine verschillen, en de dalende lijn blijft in stand.

Functie in hoofdzin/bijzin	% in protoespraak	% in contratoespraak
Onderwerp	98,3%	91,8%
Predikaat	93,2%	85,6%
Object	58,6%	56,9%
Bijzin	50%	27,8%

Conclusie bij de grammaticale analyse

Er zijn in de grammatica van de verschillende segmenten van de bronspreker zoals voltooid vooraf aan respectieve *déclics* van de tolk zeker een aantal terugkerende patronen te ontdekken. Zo is het onderwerp structureel percentueel het vaakst voltooid, altijd gevolgd door het predikaat, het object en de bijzin, in die volgorde. Ook hebben de hoofdzineenheden over het algemeen hogere percentages dan de bijzineenheden

Verder zien we dat de professionals gemiddeld hogere percentages hebben dan de studenten, dat de eerste toespraken gemiddeld 'hoger scoren' dan de tweede toespraken en dat de protoespraak ook iets hogere percentages heeft dan de contratoespraak.

In de bespreking van deze resultaten zullen we dieper ingaan op de consequenties van deze ontwikkelingen.

Semantische analyse

Bij de semantische analyse laten we ons met name inspireren door Marianne Lederer (1981), de betekenistheorie van de Parijse school waar ze deel van uitmaakte en in mindere mate door Roderick Jones (1998). De theorie van Lederer (1981) lichten we toe onder *theoretische onderbouwing – déclictheorieën* en komt erop neer dat de tolk de brontoespraak indeelt in vertaaleenheden op basis van semantiek: de betekenis en het cognitieve begrip bepalen de grenzen. Dit begrip wordt beïnvloed door de input en door de voorkennis van de tolk. Door die voorkennis kan een vertaaleenheid semantisch eerder compleet zijn en kan de *déclic* dus vervroegd worden.

Aangezien we geen toegang hebben tot het brein van de verschillende tolken, kunnen we deze analyse niet zo structureel uitvoeren als de andere. Wat we echter wel kunnen doen, is het volgende:

- (1) ervan uitgaande dat de *déclic* later komt als de tolk het semantische plaatje niet compleet heeft (en dus niet correct kan tolken omdat hij het niet begrijpt), kunnen we kijken of er verschil zit in decalage tussen correct getolkte en incorrect getolkte passages;
- (2) ervan uitgaande dat bindwoorden het begripsproces bevorderen, kunnen we ook de decalage na bindwoorden van de bronspreker, dus de decalage in een verbaal duidelijker gestructureerde passage, vergelijken met de decalage in een andere, minder duidelijk vormgegeven passage;
- (3) ervan uitgaande dat herhaling leidt tot sneller begrip, kunnen we de decalage van herhaling bevattende eenheden vergelijken met die van eenheden met nieuwe informatie.

We zien dus dat er wel degelijk mogelijkheden zijn om de theorie van Lederer (1981) of delen ervan te testen, maar hierbij moet worden gezegd dat het onwaarschijnlijk is dat we harde bewijzen kunnen vergaren. We kunnen middels deze analyse wel een indruk krijgen die dan in een later stadium verder onderzocht kan worden.

Incorrect getolkte passages

Lederer (1981) stelt dat de tolk *déclic* heeft wanneer een vertaaleenheid semantisch compleet is. Dat betekent dat de tolk de eenheid inhoudelijk moet begrijpen voor hij overgaat tot vertolking ervan. In theorie zou de tolk dan stil moeten blijven als hij een passage niet begrijpt, maar de ethische code en de druk van het publiek verhinderen dit. Wel zou het zo moeten zijn dat de tolk de eenheid in dat geval tolkt met een verminderde illocutionaire

gelijkheid (Weigand 2007) of betekenisgetrouwheid. Nu realiseren we ons dat we ons op glad ijs begeven als we de kwaliteit van een prestatie moeten gaan beoordelen, maar we denken toch wel een aantal passages te kunnen vinden waarvan we in alle redelijkheid kunnen vaststellen dat daarbij de inhoudelijke boodschap van de spreker in mindere mate is overgekomen. We kijken dus niet naar het kwaliteitsplaatje in zijn geheel, maar naar het aspect dat bij enquêtes (Bühler 1986, Kurz 1993) als belangrijkste uit de bus is gekomen: de betekenisgetrouwheid.

Door de decalage bij deze kwalitatief mindere passages af te zetten tegen de gemiddelde decalage van de tolk denken we een interessant resultaat te kunnen genereren.

We hebben acht vertaaleenheden gevonden waarvan we kunnen stellen dat de broneenheid en de doeleenheid in mindere mate illocutionaire gelijkheid vertonen. Zes daarvan komen uit de prestaties van de studenten, twee *fouten* zijn gemaakt door de professionals. We zetten ze op een rijtje.³

8	00:00:36.490	c'est la très "politiquement correcte " adhésion de la Turquie à l'Europe.]
	00:00:39.200	is politiek in (.)
	00:00:42.200	incorrect namelijk de toetreding van Turkije tot Europa
20	00:02:00.900	car si cet argument devait prévaloir
	00:02:04.380	tous les pays possédant un] morceau de territoire sur un autre continent
	00:02:03.790	want
	00:02:05.890	dat argument zou betekenen dat elk land met een stuk van het territorium op een ander land
28	00:02:46.090	nos écoliers prétendant que les océans indien, pacifique et antarctique baignent nos côtes
	00:02:48.420	is dat de studenten menen dat de Indische Oceaan, de Stille Oceaan en de Antarctische eh Atlantische oceaan
29	00:02:56.590	mériteraient une excellente appréciation.]
	00:03:00.190	een groot belang verdienen , een grote aandacht verdienen.

De drie passages hierboven komen van een student met een gemiddelde decalage van 2,46 seconden. We zien in deze passages inhoudelijke onjuistheden (rood gemarkeerd) die in twee van de drie gevallen vooraf worden gegaan door een *tussenpassage* die duidt op twijfel, aangezien de tolk de eenheid niet in een keer kan omzetten. We zien dan ook dat de decalage bij deze passages langer is dan het gemiddelde: respectievelijk 5,71 seconden, 4,99 seconden en 3,6 seconden.

Bij de andere student zien we bij dezelfde brontoespraak een enkele fout, bij dezelfde passage als de laatste van de vorige:

30	00:02:43.200	Plus amusant encore ,
----	--------------	------------------------------

³ In de voorbeelden zijn de cursieve passages wel uitgesproken maar niet gebruikt en duiden de gele markeringen op de stukken die voltooid zijn vooraf aan *déclacé* (aangegeven met ']'). De tijden zijn de begintijden van de betreffende passages. De rode markeringen duiden illocutionaire ongelijkheid aan. Eenheid 28 dient als ondersteuning bij 29.

00:02:45.900	nos écoliers prétendant que les océans indien, pacifique et antarctique][baignent nos côtes
00:02:56.390	mériteraient une excellente appréciation.]
00:02:52.390	de
00:02:53.900	Stille Zuidzee en de Indische Oceaan
00:02:57.490	die
00:02:59.950	liggen ook rond de kusten van Frankrijk
00:03:03.610	en die moeten dus ook waardering krijgen.

Ook hier zien we weer tussensegmenten: de en die. De vertolking is inhoudelijk het zer afwijkend van de brontoespraak en de decalage is langer dan het gemiddelde in deze toespraak (4,82 seconden): we onderscheiden binnen deze passage drie meetpunten, en de decalage is respectievelijk 10,7 seconden, 6,05 en 7,22 seconden.

In de andere prestatie van deze student vinden we twee fouten:

20	00:01:53.400	Plus que tout autres,
	00:01:55.090	nous devons redouter le schéma de Samuel Huntington
	00:01:59.600	celui d'une guerre des civilisations.]
	00:01:58.890	We moeten
	00:02:01.900	we moeten meer dan ooit 't het schema van Samuel Huntington
	00:02:07.150	weerleggen.
	00:02:08.590	We moeten dat eh tegengaan.
22	00:02:08.390	Bon, peut-être considérez-vous mon discours
	00:02:11.800	comme favorable à une adhésion par défaut et par prévention,]
	00:02:17.100	U zal wel merken dat dat ik ehh dat ik vóór de toetreding van Turkije ben.

De gemiddelde decalage in deze prestatie ligt op 4,28 seconden, maar in deze passages stijgt die tot boven de acht seconden: 8,5 en 8,71.

Bij de professionals vinden we twee fouten, beide in dezelfde prestatie:

16	00:01:01.500	une passerelle entre l'Eu][rope, telle que nous l'avons pratiquée ces dernières années],
	00:01:07.510	et l'ensemble des pays musulmans du sud.
	00:01:03.200	een soort van brug naar Europa,
	00:01:07.090	die we trouwens al gebruikt hebben de laatste jaren en alle moslimlanden in het zuiden ook.
27	00:01:54.500	Plus que tout autres,
	00:01:56.200	nous devons] redouter le schéma de Samuel Huntington,
	00:02:00.700	celui d'une guerre des civilisations.
	00:01:56.690	Meer dan wie ook moeten wij
	00:01:59.000	het eehh schema van Samuel Huntington dus eh gaan eeeh bekijken.

De gemiddelde decalage in deze prestatie ligt op 1,98 seconden, terwijl bij deze passages de decalage oploopt tot respectievelijk 3,89 en 2,19 seconden.

We zien dus dat een gebrek aan begrip inderdaad leidt tot een hogere decalage. In alle gevallen is de decalage hoger dan gemiddeld (van 10,6% hoger tot 132,11%). De resultaten lijken dus in de lijn te liggen van de theorie van Lederer (1981).

Mate van cohesie

Het idee dat cohesie – een koppeling van talige elementen door middel van een ander talig element – het begripsproces van de luisteraar of lezer bevordert, staat als een paal boven water. Daarom is het in het kader van dit onderzoek interessant om de brontoespraken te analyseren op de mate van cohesieve elementen per bepaalde passage. Daarna kunnen de sterk cohesieve stukken ter vergelijking afgezet worden tegen de minder cohesieve stukken en tegen de gemiddelde decalage van de betreffende tolk. We bekijken op deze manier of er een omgekeerd evenredig verband bestaat tussen de mate van cohesie en de decalage.

Het is in dit kader belangrijk uiteen te zetten welke de verschillende vormen van cohesie zijn waarop gelet wordt. Bij de analyse is te werk gegaan op basis van *Introduction to Discourse Studies* (Renkema 2004) en daarmee impliciet op basis van Halliday & Hasan (1976). Beide bronnen onderscheiden vijf types cohesie die taaloverstijgend geldig zijn:

- (a) **substitutie**: vervanging van een woord(-groep) met een dummy. Dit gebeurt vooral met zelfstandig naamwoorden, werkwoorden en deelzinnen;
- (b) **ellips**: de vervanging van een woord(-groep) met niets. Dit gebeurt met dezelfde talige eenheden als substitutie;
- (c) **referentie**: de semantische relatie tussen discourselementen, en dus niet de grammaticale relatie. Referentie uit zich als dummy en meestal als voornaamwoord, maar soms ook als bepaald lidwoord of bijwoord;
- (d) **conjunctie**: conjuncties zorgen voor verbinding tussen de ene (deel-)zin en de andere. Deze verbinding komt voor in drie vormen: toevoeging (en, bovendien), tijd (nadat, daarna enz.) en oorzaak (omdat enz.). Conjuncties zijn ofwel hypotactisch (hoofdzin/bijzin) of paratactisch (twee hoofdzinnen);
- (e) **lexicale cohesie**: lexicale cohesie beschrijft de koppeling tussen inhoudswoorden. We onderscheiden hier collocatie en reïteratie (herhaling);
 - a. **reïteratie** houdt niet alleen herhaling in maar ook synonymie. We onderscheiden vijf soorten:
 - i. **herhaling**: (vaak met referentie) *Ik heb een zieke hond gezien. Deze hond had een gebroken poot*;
 - ii. **synonymie**: (vaak met referentie) *Ik heb een zieke hond gezien. Deze trouwe viervoeter had een gebroken poot*;
 - iii. **hyponymie en hyperonymie**: *ik heb een zieke hond gezien. Dit dier had een gebroken poot. (hyponymie)*;
 - iv. **meronymie (van klein naar groot)**: *de poot was dus gebroken maar de hond maakte het verder goed*;
 - v. **antonymie**: *de ene poot was gebroken, maar de andere drie waren tiptop in orde*;
 - b. **collocatie**: woorden hebben verband omdat ze vaak in dezelfde omgeving voorkomen

Op basis van deze informatie hebben we een cohesieve analyse uitgevoerd op de beide brontoespraken. Deze zijn terug te vinden in bijlage 5.

We gaan er bij de analyse niet van uit alle voorbeelden van cohesie uit de toespraken te kunnen halen, maar denken wel een representatief beeld te kunnen genereren. Om een dergelijk beeld te bereiken, stellen we eerst vast wanneer een passage eigenlijk in sterkere

mate cohesief is en wanneer in mindere mate. Dit doen we aan de hand van het aantal vastgestelde gevallen van cohesie per honderd woorden (omgerekend). We kunnen vervolgens het gemiddelde aantal vastgestelde gevallen van cohesie per passage vergelijken met het gemiddelde en op die manier sterk cohesieve en minder sterk cohesieve passages vaststellen.

Enkele berekeningen wijzen uit dat het *cohesiegehalte* van de protoespraak 11,1 is en die van de contratoespraak 13,6. Vervolgens bekijken we dus per passage – een woord met een brede betekenis waarmee we een alinea of gedeelte van een alinea bedoelen die we kiezen op zicht, de cohesieve woorden e.d. zijn immers gemarkeerd - of alinea hoe groot de verschillen zijn en wat voor invloed die mogelijk hebben op de decalage.

Uit beide toespraken hebben we een tweetal passages gekozen met een duidelijk hoger cohesiegehalte en twee met een duidelijk lager cohesiegehalte dan het gemiddelde van de tekst. Uit de protoespraak hebben we de volgende fragmenten gehaald:

Prohoog1: Tout d'abord, il s'agit d'un grand pays avec 70 millions d'habitants et le poids économique que l'on connaît. Mais la Turquie est aussi un pays charnière, ayant un pied vers le Nord mais aussi vers le Sud. C'est également un pays musulman, une passerelle entre l'Europe telle que nous l'avons pratiquée ces dernières années et l'ensemble des pays musulmans du Sud.

Prohoog2: Bon, peut-être considérez-vous mon discours comme favorable à une adhésion par défaut et par prévention, parce qu'un nouvel Irak pourrait émerger aux portes de l'UE si l'on n'accepte pas la Turquie au sein de l'Union. Il est vrai que si nous fermons la porte à la Turquie, nous risquons aussi de favoriser le développement en Turquie d'un islam intégriste anti-européen. Mais il ne s'agit pas là d'un argument honteux

Prolaag1: on a déjà considéré beaucoup d'opinions et d'arguments jusqu'à présent, mais permettez-moi d'expliquer mon opinion à moi. Quant à l'adhésion de la Turquie, l'Europe oublie souvent les réels bénéfices que ce pays pourrait nous apporter. La Turquie pourrait accroître considérablement la dimension politique de l'UE sur la scène mondiale et ce, pour plusieurs raisons

Prolaag2: Nous sommes proches de ces pays. Nous avons sur notre sol des habitants originaires de cette région du monde - je pense tout particulièrement au Machrek et au Maghreb. Plus que tout autre, nous devons redouter le schéma de Samuel Huntington, celui d'une guerre des civilisations.

De eerste twee passages hebben een relatief hoog cohesiegehalte: een gemiddelde van 18,3 en van 14,5 (per honderd woorden) tegen het gemiddelde van 11,1. De andere twee fragmenten zitten onder dat gemiddelde: respectievelijk 9,3 en 6,5.

Uit de contratoespraak halen we de volgende fragmenten:

Contrahoog1: C'est la très "politiquement correcte" adhésion de la Turquie à l'Europe. Alors même que ce pays n'a jamais fait partie de l'Europe. Pourquoi la Turquie ne fait-elle pas partie de l'Europe?

Contrahoog2: La France ferait alors partie de l'Amérique du Sud. L'Espagne de l'Afrique, à cause de Ceuta. L'Angleterre de la péninsule Ibérique à cause de Gibraltar. Le Danemark de l'Amérique du Nord, avec le Groenlande, et ceater.

Contralaaag1: et que quatre-vingts-quinze pour-cent de sa population se trouvent de l'autre côté du Bosphore. En effet, la présence d'un bout du territoire turque sur le continent européen, ne constitue donc nullement un argument pertinent.

Contralaag2: Plus amusant encore, nos écoliers, prétendant que les océans indien, pacifique et antarctique baignent nos côtes mériteraient une excellente appréciation.

Het gemiddelde bij de contratoespraak is 13,6. Bij bovenstaande fragmenten is het cohesiegehalte respectievelijk 25,8, 22,2, 11,8 en 10,0.

Nu kunnen we het cohesiegehalte van deze passages naast de decalage leggen om te testen of de hypothese klopt: hoe meer cohesie, hoe korter de decalage. De decalage lezen we af op de transcripties. We zetten de gegevens naast elkaar in de vorm van enkele tabellen. In de eerste tabel lezen we van kolom tot kolom eerst om welke passage het gaat, dan het cohesiegehalte, vervolgens het gemiddelde cohesiegehalte van de hele toespraak en ten slotte het procentuele verschil tussen het cohesiegehalte van die passage en het gemiddelde van de toespraak waar de passage uit afkomstig is. In de daaropvolgende tabellen zien we per tolk de gemiddelde decalage binnen die passages voor zover hij die getolkt heeft (waarbij de voorwaarde geldt dat er minstens twee meetmomenten in de passage moeten zitten, om vertekening tegen te gaan), de gemiddelde decalage in de gehele prestatie van die tolk en het procentueel verschil. Vervolgens zetten we alle procentuele verschillen naast elkaar om tot resultaten te komen.

Passage	Cohesiegehalte	Gemiddelde hele toespraak	Procentueel verschil (kolom 3 = 100%)
Prohoog1	18,4	11,1	+65,8%
Prohoog2	14,5	11,1	+30,6%
Contrahoog1	25,8	13,6	+89,9%
Contrahoog2	22,2	13,6	+63,2%
Prolaag1	9,3	11,1	-16,2%
Prolaag2	6,5	11,1	-41,4%
Contralaag1	11,8	13,6	-13,2%
Contralaag2	10	13,6	-16,5%

In deze tabel zien we de procentuele verschillen in mate van cohesie van de verschillende passages in vergelijking met het gemiddelde van de toespraak.

Passage bij S2	Decalage	Gemiddelde decalage	Procentueel verschil
Prohoog1	2,92	4,28	-31,78%
Prohoog2	4,7	4,28	+9,81%
Contrahoog1	3,99	4,82	-17,22%
Contrahoog2	2,45	4,82	-49,18%
Prolaag1	3,58	4,28	-16,36%
Prolaag2	5,77	4,28	+34,81%
Contralaag1	4,6	4,82	-4,16%
Contralaag2	7,99	4,82	+65,77%

In deze tabel zien we de procentuele verschillen in de duur van de decalage van de verschillende passages zoals getolkt door S2 in vergelijking met de gemiddelde decalage in die toespraak.

Passage bij P2	Decalage	Gemiddelde decalage	Procentueel verschil
Prohoog1	2,36	1,98	+19,19%
Prohoog2	Niet meetbaar	1,98	NVT

Contrahoog1	2,06	1,93	+6,74%
Contrahoog2	1,1	1,93	-43,01%
Prolaag1	2,27	1,98	+14,65%
Prolaag2	2,1	1,98	+6,06%
Contralaag1	1,71	1,93	-11,4%
Contralaag2	Niet meetbaar	1,93	NVT

In deze tabel zien we de percentuele verschillen in de duur van de decalage van de verschillende passages zoals getolkt door P2 in vergelijking met de gemiddelde decalage in die toespraak.

Passage bij S1	Decalage	Gemiddelde decalage	Percentueel verschil
Contrahoog1	3,51	2,46	+42,68%
Contrahoog2	1,39	2,46	-43,5%
Contralaag1	3,86	2,46	+56,91%
Contralaag2	2,5	2,46	+1,63%

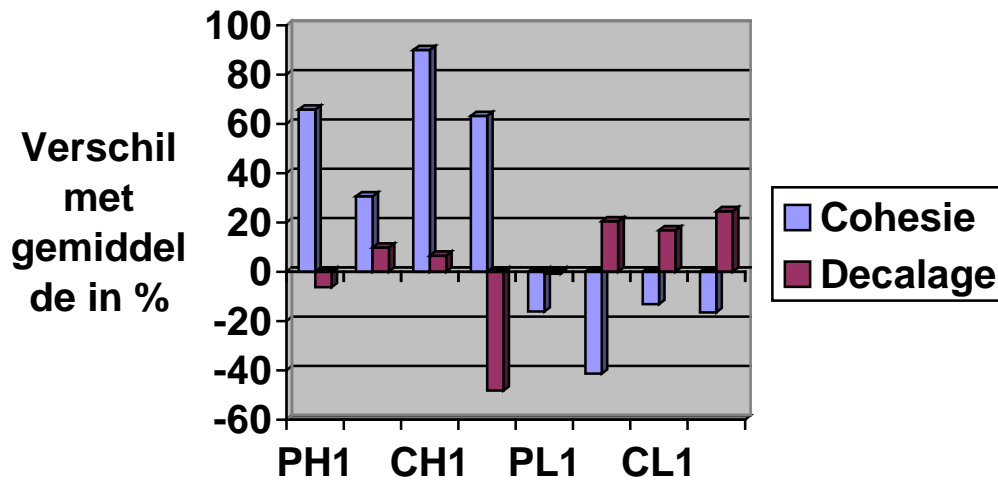
In deze tabel zien we de percentuele verschillen in de duur van de decalage van de verschillende passages zoals getolkt door S1 in vergelijking met de gemiddelde decalage in die toespraak.

Passage bij P1	Decalage	Gemiddelde decalage	Percentueel verschil
Contrahoog1	4,08	4,35	-6,21%
Contrahoog2	1,85	4,35	-57,47%
Contralaag1	5,48	4,35	+25,98%
Contralaag2	4,62	4,35	+6,21%

In deze tabel zien we de percentuele verschillen in de duur van de decalage van de verschillende passages zoals getolkt door P1 in vergelijking met de gemiddelde decalage in die toespraak.

Passage	Vershil in % cohesiegehalte	Gem.verschil % decalage	Tolk S2	Tolk P2	Tolk S1	Tolk P1
Prohoog1	+65,8%	-6,3%	-31,78%	+19,19%	-----	-----
Prohoog2	+30,6%	+9,81%	+9,81%	NVT	-----	-----
Contrahoog1	+89,9%	+6,5%	-17,22%	+6,74%	+42,68%	-6,21%
Contrahoog2	+63,2%	-48,29%	-49,18%	-43,01%	-43,5%	-57,47%
Prolaag1	-16,2%	-0,86%	-16,36%	+14,65%	-----	-----
Prolaag2	-41,4%	+20,44%	+34,81%	+6,06%	-----	-----
Contralaag1	-13,2%	+16,83	-4,16%	-11,4%	+56,91%	+25,98%
Contralaag2	-16,5%	+24,54%	+65,77%	NVT	+1,63%	+6,21%

In deze tabel zien we alle percentages naast elkaar met daaraan toegevoegd het gemiddelde decalageverschil per passage.

De hypothese die als uitgangspunt dient voor deze analyse is dus dat er een omgekeerd evenredig verband zou bestaan tussen de mate van cohesie van de input en de lengte van de decalage: een verhoogd cohesiegehalte zou moeten leiden tot een kortere decalage en een verminderd cohesiegehalte juist weer tot een langere decalage.

We zien een dergelijke ontwikkeling in vijf van de acht passages, in meer dan de helft van de gevallen dus (62,5%), en, als we niet naar de gemiddeldes kijken maar naar alle 22 relevante metingen, dan zien we dat de hypothese bevestigd wordt in 68,18% van de gevallen: vijftien van de 22 keer. Het lijkt dus aannemelijk dat dit verband bestaat.

Bij de vergelijking van studenten en professionals constateren we een aanzienlijk verschil: bij de studenten zien we een percentage van 75% waarbij een omgekeerd evenredig verband bevestigd wordt, tegen 60% voor de professionals.

Als we ter vergelijking de percentages bestuderen die de onlinevoorkennisvraag met zich mee brengt, die van de eerste toespraak van de tolk en de tweede toespraak, dan zien we wederom een aanmerkelijk verschil: bij tolken die net beginnen en dus in hun eerste toespraak zitten zien we een percentage van 73,3%, terwijl bij de tolken die al wat langer bezig zijn dat percentage beperkt blijft tot 57,1%. Diezelfde percentages vinden we terug bij de vergelijking van de twee verschillende brontoespraken: de contratoespraak staat garant voor 73,3%, de protoespraak voor 57,1%.

Nu gaan we dieper in op een specifiek soort cohesie, namelijk de herhaling, en wel de letterlijke herhaling en de invloed ervan op de decalage.

De invloed van herhaling

De toespraken in ons corpus worden, zoals reeds besproken, gekenmerkt door hun mondelinge karakter. Dat brengt een aantal implicaties met zich mee (zie passage over oraliteit). Een van deze implicaties is het natuurlijke karakter van de taal. Daardoor worden bepaalde dingen gemakkelijker herhaald dan wanneer het schrijftaal geweest was. Het is precies die herhaling die we kunnen gebruiken voor dit deel van de analyse. De voorkennistheorie gaat ervan uit dat eenheden van semantische aard zijn en dat de tolk dé clic heeft wanneer een dergelijke eenheid semantisch compleet is in zijn hoofd. Als er dus een

bepaald element herhaald wordt, is de eenheid de tweede keer eerder compleet en dus is de *déclic* dan eerder en de *decalage* korter. Althans, als we uitgaan van de theorie van Lederer (1981). Om hierover een iets beter idee te krijgen hebben we uit beide brontoespraken een passage genomen – twee in totaal – om te kijken of de *decalage* op die meetpunten inderdaad onder het gemiddelde ligt. We hebben gekozen voor de volgende twee passages:

(1) c'est la très "politiquement correcte" adhésion de la Turquie à l'Europe, alors même que ce pays n'a jamais fait partie de l'Europe. Pourquoi la Turquie ne fait-elle pas partie de l'Europe?⁴

(2) J'observe qu'en France certains représentants de la communauté d'origine arménienne sont opposés à l'entrée de la Turquie dans l'Union européenne, mais les Arméniens d'Arménie expriment souvent des positions favorables à l'entrée de la Turquie dans l'Union européenne.

Bij voorbeeld één zien we (1) een *decalage* van 2,51 seconden waar het gemiddelde 4,35 is, (2) een *decalage* van 2,01 waar het gemiddelde 1,93 is, (3) een *decalage* van 2,01 waar het gemiddelde 2,46 is en (4) een *decalage* van 3,01 waar het gemiddelde 4,82 is.

Bij het tweede voorbeeld zien we (1) een *decalage* van 6,97 seconden bij een gemiddelde van 4,28 en (2) een onbetrouwbaar meetmoment.

Waar bij het eerste voorbeeld de *decalage* wel beduidend korter lijkt dan het gemiddelde van de respectieve tolken, geeft voorbeeld twee tegenovergestelde resultaten. Deze resultaten bevestigen de theorie van Lederer (1981) dus niet, maar er zal zeker meer onderzoek nodig zijn om tot harder bewijs hiervan te komen.

Formele analyse

In tegenstelling tot de voorgaande delen van deze analyse is dit onderdeel in de eerste plaats gebaseerd op een subjectieve indruk die we nader willen bekijken, zoals Gile (2001) dat aanraadt. Pas later hebben we er relevante literatuur bij gezocht, zoals Tissi (2000) en Čeňková (1989).

Tijdens de transcriptiefase al viel het ons op dat de tolken opvallend vaak leken te beginnen op een moment waarop de bronspreker een *pauze* lijkt in te lassen. Dat gaf aanleiding tot de gedachte dat het mogelijk is dat de tolk zich laat beïnvloeden door de intonatie van de bronspreker: bij een pauze gaat de intonatie van de spreker namelijk omhoog (als bij een komma) of juist omlaag (zoals bij een punt). Hierbij komt ook de gedachte op dat de tolk mogelijk op basis van die intonatie de vertaaleenheden indeelt in zijn hoofd. Daarom lijkt analyse van het corpus op dit fenomeen zeer nuttig te kunnen zijn.

Het begrip *pauze* wordt gedeeltelijk gebruikt in overeenstemming met de beschrijving zoals eerder gegeven: een minimum van 0,25 seconden stilte, en bij twijfel is er getracht intersubjectiviteit te bereiken over een bepaalde stilte met als vraag of die stilte duidelijk waarneembaar langer is dan nodig en dus als pauze beschouwd kan worden. Er moet hier wel onderscheid gemaakt worden tussen de pauzes die als hulpmiddel dienen bij segmentering en de pauzes binnen de vertaaleenheden. Bij de eerste variant gaat het namelijk altijd om stiltes tussen annotaties (of vertaaleenheden), terwijl bij de tweede variant ook (vaak kortere) stiltes in vertaaleenheden van toepassing kunnen zijn. Extra aspect bij de tweede variant is dat de pauze ingeleid moet zijn door een stijgende of juist dalende intonatie. De lengte van de pauze

⁴ De gele markeringsen zijn de eerste keer dat de passage gezegd wordt en de herhaling ervan.

is voor de doeleinden van dit onderzoek echter van minder groot belang, met name omdat de tolk altijd aan het begin van die pauze begint, denken we, ongeacht de lengte ervan.

Het is tevens belangrijk vast te stellen hoe we te werk zijn gegaan bij het vaststellen welke meetmomenten wel en welke niet tot deze categorie van *déclicmomenten* die *mogelijk ingezet zijn onder invloed van pauze-inleidende intonatie* gerekend worden.

Het leeuwendeel van de meetmomenten is gekeurd op basis van de transcripties. Op die transcripties is per vertaaleenheid aangegeven op welke momenten in de brontoespraak de tolk begint met de vertolking van die eenheid. Ook is de basisintonatie weergegeven: de komma's en de punten. Daardoor bleek het gemakkelijk om te kijken wanneer de tekens die dat aanduiden (])

- aan het eind van een vertaaleenheid staan en/of;
- achter een opgetekende komma staan of;
- achter een opgetekende punt staan.

In al die gevallen is het terecht te stellen dat de *déclic* plaatsvindt na een stijgende of dalende intonatie gevolgd door een pauze (van wisselende lengte). Dat zijn echter niet de enige gevallen waarbij dat gesteld kan worden. Er is namelijk nog een situatie waarbij de intonatie en de daaropvolgende pauze mogelijk de tolk op deze manier beïnvloeden.

Na de bovenstaande analyse bleven er namelijk een aantal twijfelgevallen over waarbij de tolk begint te spreken terwijl de vertaaleenheid in kwestie nog niet afgerond werd door de bronspreker en waarbij geen komma of punt op de transcriptie staat. Die passages in de transcriptie hebben we aan de hand van het geluidsbestand in ELAN nogmaals auditief beoordeeld. Op basis daarvan hebben we besloten of het meetmoment al dan niet behoort tot deze groep of niet. Een voorbeeld:

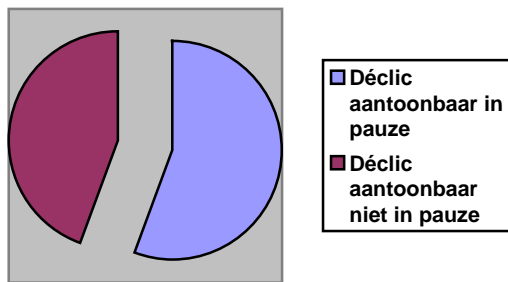
22	00:02:15.500	la France ferait alors partie]	de l'Amérique du Sud
	00:02:19.700	à cause de la Guyane.	
	00:02:17.500	Frankrijk zou dus ook deel uit kunnen maken van	
		Zuid-Amerika.	

Hier zien we dat de tolk begint nadat de bronspreker *partie* zegt. Gezien de grammaticale structuur van de zin zou een komma of punt op dit punt ongepast zijn, maar de kans dat de spreker op een dergelijk punt even stilhoudt, is zeker aanwezig. Dat is de reden waarvoor we dergelijke momenten in de transcripties hebben opgelijst en nogmaals beluisterd hebben. In dit voorbeeld bleek de spreker inderdaad een korte pauze in te lassen. Alle gevallen waarbij inderdaad een duidelijk waarneembare stilte vastgesteld kon worden, hebben we alsnog ingedeeld bij de groep van *déclicmomenten* die mogelijk ingezet worden onder invloed van de intonatie van de spreker.

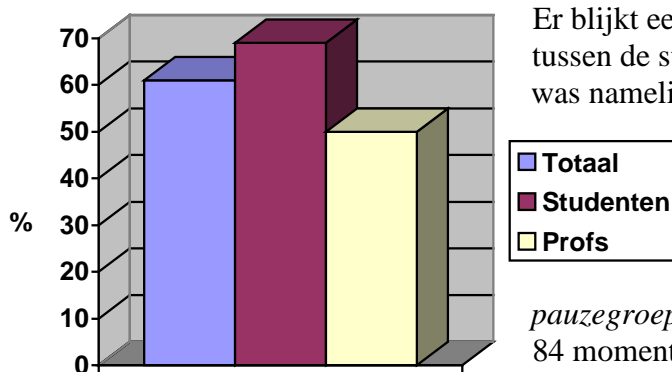
Nu zullen we kijken welke resultaten deze analyse met zich mee heeft gebracht.

Het totale corpus

Op basis van de hierboven uitvoerig beschreven analyse en een aantal eenvoudige statistische bewerkingen kunnen we concluderen dat 61% van alle 206 meetmomenten, te weten 126, plaatsvindt wanneer de bronspreker pauzeert en dat middels zijn intonatie aangeeft. Dit percentage is op zijn minst opmerkelijk te noemen en lijkt de subjectieve indruk die vergaard was in de transcriptiefase te bevestigen.

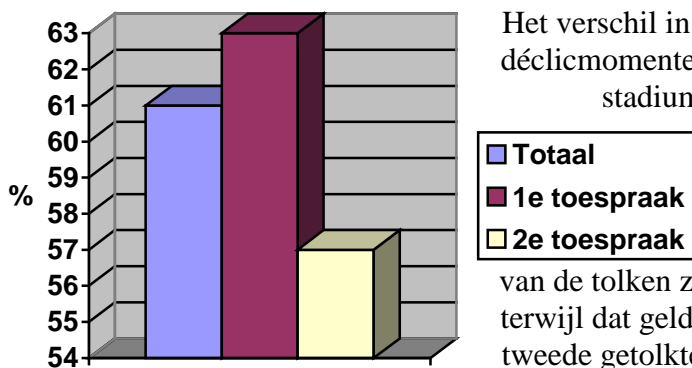

De tegenstelling student – professional

Er blijkt een verschil van negentien procent constateerbaar tussen de studenten en de professionals. Bij de studenten was namelijk maar liefst 84% van de meetmomenten in een pauze van de bronspreker gesitueerd: 84 van de 122. Bij de professionals lag het percentage aanmerkelijk lager: precies de helft (50%) van de meetmomenten kon tot deze *pauzegroep* gerekend worden. Het gaat hier om 42 van de 84 momenten.

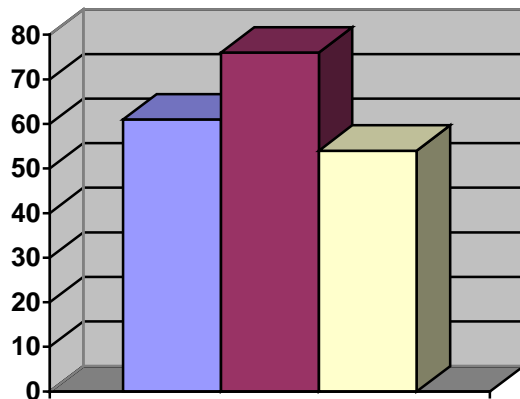
De tegenstelling eerste prestatie – tweede prestatie

Het verschil in aantal (mogelijk) pauze-gerelateerde déclimomenten lijkt minder te worden beïnvloed door het stadium waarin de tolk zich bevindt op moment van tolken, de online-ervaring, dan door de offline-ervaring van de vorige tegenstelling. 63% van de meetmomenten in de begintoespraken van de tolken zijn mogelijk pauze- en intonatiegerelateerd, terwijl dat geldt voor 57% van de meetmomenten in de tweede getolkte toespraak. In absolute getallen gaat het hier om 36 van de 63 momenten in de tweede toespraken

en 90 van de 143 momenten in de eerste toespraken. De grafiek hiernaast moet dan ook met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. De verschillen lijken aanzienlijk, maar de verschillen tussen de waarden in de verticale waardeas zijn miniem, waarmee het verschil uiteindelijk toch slechts zes procent is.

De verschillende brontoespraken

De verschillen in het aantal pauzegerelateerde meetmomenten tussen de beide bronteksten zijn dan weer wat groter. 76% van de dé clicmomenten in de pro-tekst zijn mogelijk pauzegerelateerd. Het gaat hier om 42 van de 68 meetmomenten. Bij de contratekst gaat het om 54%: 74 van de 138. Hier is dus een verschil van 22% vastgesteld.

Conclusie over de intonatie als houvast

Ondanks de zeker aanwezige verschillen tussen de verschillende groepen gemeten aan de hand van de tegenstellingen lijkt in alle groepen en dus ook in het algemeen een hoog percentage van de meetmomenten verband te tonen met de pauzes en de intonatie van de spreker. Het percentage ligt bij geen enkele groep onder de 50% (van 50% tot 76%) en maar bij een enkele individuele tolk gaat het percentage bij een enkele toespraak onder deze grens (41%). Daar tegenover staat bovendien een hoogste percentage van individuele prestatie van 88%. Het totaalpercentage van 61% lijkt dan ook een waardevol resultaat.

Groep	Percentage %
Studenten	69%
Profs	50%
1 ^e toespraak	63%
2 ^e toespraak	57%
Pro	76%
Contra	54%
Totaal	61%

Vertaaleenheden en decalage

In een poging de bevindingen betreffende de intonatie en de pauze als houvast van de tolk te staven, streven we ernaar te analyseren of en in welke mate er een verband bestaat tussen de lengte van een vertaaleenheid en de lengte van de decalage vooraf aan de vertolking ervan. We hebben net immers gezien dat bij 61% van de meetmomenten de tolk zijn dé clic heeft tijdens een pauze, ofwel na een stijgende of dalende intonatie. Dit kan erop duiden dat de tolk zich laat beïnvloeden door de spreker.

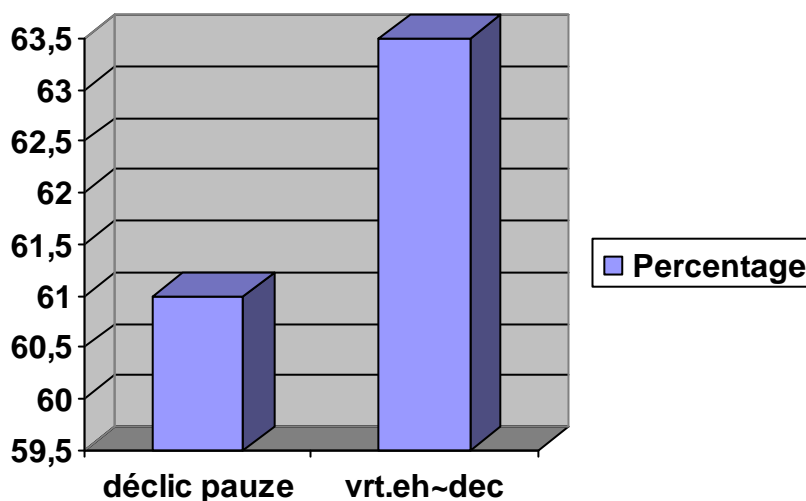
Een recht evenredig verband tussen de lengte van de eenheid zoals gepresenteerd door de bronspreker en de lengte van de decalage van de tolk vooraf aan de vertolking van die eenheid

zou duiden op hetzelfde fenomeen. Daarom lijkt het de moeite waard om te kijken in hoeverre hier een mogelijk verband tussen bestaat.

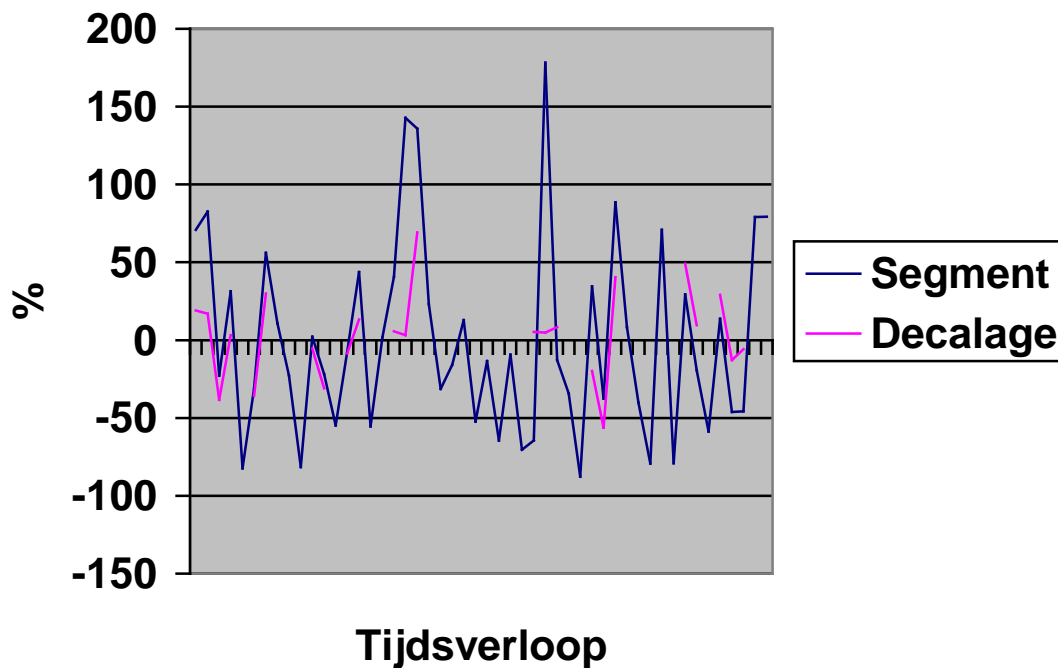
We meten een mogelijk verband door voor alle relevante meetmomenten in de door alle tolken getolkte contratoespraak de lengte van de eenheid naast de lengte van de decalage te leggen. We kunnen echter niet zomaar alle meetmomenten gebruiken. Het is immers zo dat we in het kader van het onderzoek naar intonatie ook pauzes binnen vertaaleenheden meegerekend hebben. De vertaaleenheden waarbij we dat gedaan hebben, moeten nu buiten beschouwing gelaten worden, omdat daar vanzelfsprekend geen verband is tussen decalage en de lengte van de vertaaleenheid, terwijl er wel een verband is tussen decalage en de intonatie van de spreker. Het meerekenen van die meetpunten zou het beeld dus vertekenen. De eenheden die niet meegerekend moeten worden, zijn herkenbaar gemarkeerd op de transcripties die de onderzoekers gebruikt hebben.

Vervolgens meten we de gemiddelde duur van de eenheden en op basis daarvan de percentuele afwijking ervan van elke individuele vertaaleenheid, hierna het eenheidpercentage genoemd. Daarop doen we hetzelfde voor de decalage: het gemiddelde per tolk vaststellen (de gemiddeldes zijn al bekend uit eerdere analyses) en vervolgens de percentuele verschillen per vertaaleenheid vaststellen (de decalagepercentages). Dan hebben we een x-aantal decalagepercentages per eenheidpercentage (afhankelijk van het aantal tolken). We beschouwen het als een mogelijk verband als zowel het eenheidpercentage als het decalagepercentage ofwel positief ofwel negatief afwijken van het gemiddelde. Voor een schema waaruit kan worden afgeleid hoe we tot onderstaande percentages gekomen zijn, verwijzen we naar bijlage 6.

Gezien deze analyse zeer tijdrovend is gebleken, beperken we het onderzoeksmateriaal voor deze analyse tot de meetmomenten in de contratoespraak en de vier vertolkingen ervan. We tellen dus 126 relevante meetmomenten. Uit de analyse blijkt dat in 63,5% van de meetmomenten er een vergelijkbare ontwikkeling gaande is bij de decalage van de tolk als bij de lengte van de vertaaleenheid: beide worden in tachtig van de 126 gevallen kleiner of groter. In 37,5% van de gevallen, of 46 in totaal, is er dus geen dergelijk verband. Het percentage 63,5% lijkt in de lijn te liggen van het belangrijkste resultaat van de pauzeanalyse: daar zagen we dat in 61% van de meetpunten de tolk begint in een pauze van de bronspreker, na stijgende of dalende intonatie. Beide resultaten kunnen duiden op het feit dat de tolk zich laat beïnvloeden door de bronspreker.

Hier geven we grafisch weer dat de resultaten wat de pauzeanalyse en het onderzoek naar een mogelijk verband tussen de lengte van vertaaleenheden en de decalage bij de tolk zeer vergelijkbare resultaten hebben opgeleverd.

In bovenstaande grafiek⁵ zien we een duidelijk soortgelijke ontwikkeling van de duur van de vertaaleenheden en van de decalage. We voegen deze grafiek (van tolk P1) in bij wijze van illustratie. De lijn van de decalage is onderbroken omdat we niet bij elk segment een geldige decalage kunnen vaststellen, maar de trend is duidelijk.

Afsluiting

De analyse waarvan tot hier de resultaten tentoon zijn gespreid, is dus vijfledig geweest. We zullen tot slot ervan de resultaten kort op een rijtje zetten.

De gemiddelde decalage is 3,38 seconden. Er is een opvallend verschil in decalage tussen de studenten en de professionals: 3,77 voor de studenten en 2,81 voor de professionals.

De resultaten van de grammaticale analyse – uitgevoerd in aangepaste vorm - zijn conform Goldman-Eisler (1972/2002), maar worden met de nodige kritiek verwoord. We zien zeer hoge percentages (boven de 90%) bij het aantal onderwerpen en predikaten dat voltooid is vooraf aan dé clic van de tolk, en iets mindere percentages voor de objecten en de bijzinnen.

De resultaten van de semantische analyse geven de indruk dat een gebrek aan begrip leidt tot een verhoogde decalage en dat een verhoogde mate van cohesie leidt tot een verlaagde decalage. De letterlijke herhaling lijkt echter geen grote invloed te hebben.

Het onderzoek naar intonatie en pauzes toont een verband aan tussen de intonatie van de bronspreker en de dé clic van de tolk: bij 61% van de meetpunten begint de tolk in een pauze van de bronspreker. Dit resultaat wordt kracht bijgezet door de vaststelling dat bij 63,5% van de meetpunten de decalage van de tolk stijgt en daalt met de lengte van de vertaaleenheid.

Nu zullen we kijken welke conclusies we hieruit kunnen trekken.

⁵ Het percentage staat voor afwijking (in procenten) van de gemiddelde duur.

Bespreking en conclusies

In het slot van onderhavige meesterproef streven we ernaar te bestuderen welke conclusies we uit onze resultaten kunnen trekken. We zullen proberen onze resultaten te plaatsen in het kader dat geschetst werd door voorafgaand onderzoek. Bovendien zullen we trachten om te bestuderen wat voor consequenties de resultaten hebben voor de beantwoording van de onderzoeksvragen.

We zullen de resultaten per analyseonderdeel bespreken. Ook zullen we per onderdeel een of een aantal conclusies trekken, zullen we steeds terugkoppelen naar de onderzoeksvragen en telkens ook mogelijkheden voor nieuw onderzoek aandragen. Vervolgens zullen we de conclusies op een rijtje zetten om tot definitieve beantwoording van de vragen te komen.

Decalage

De analyse van het decalageverloop lijkt niet expliciet noodzakelijk voor de beantwoording van de onderzoeksvragen, maar vormt wel degelijk een belangrijk fundament van dit onderzoek. Daarom zullen we er kort naar kijken en zullen we de decalage specifiek bestuderen in het licht van de onderzoeksvragen. Dit kan in een later stadium verklarend werken. Dit brengt echter met zich mee dat we op dit punt nog weinig conclusies kunnen verbinden aan de decalagemetingen.

In eerder onderzoek werd er een gemiddelde decalage gevonden van tussen de twee en vier seconden (Paneth 1957/2002, Oléron & Nanpon 1965/2002), met uitschieters tot tien seconden.

Onze resultaten zijn zeer vergelijkbaar: we kwamen op een gemiddelde van 3,38 seconden en ook wij hebben enkele uitschieters geconstateerd: zowel naar boven als naar beneden. Toch zitten drie van de vier tolken individueel gemiddeld ofwel onder de twee seconden ofwel boven de vier seconden.

Deze meesterproef heeft ook tot doel om een mogelijk verschil op te sporen tussen (1) studenten en professionals (offline voorkennis) en (2) tolken in hun eerste prestatie en tolken in een latere prestatie (online voorkennis). Daarom zetten we nu die resultaten tegen elkaar af.

Gemiddelde decalage	
Studenten	3,77 seconden
Professionals	2,81 seconden
Eerste prestatie	3,29 seconden
Tweede prestatie	3,59 seconden

Het verschil tussen studenten en professionals is aanzienlijk: 0,96 seconden gemiddeld. Dit verschil is mogelijk te verbinden aan een sneller begrip. Dat zullen we nader bezien als we de semantische analyse bespreken. Het verschil tussen de tolken met meer en minder online vergaarde voorkennis is kleiner: drietiende van een seconde.

Wat de lengte van de decalage betreft kunnen we dus stellen dat de resultaten eerder onderzoek bevestigen, hoewel ons onderzoek met modernere meetapparatuur verricht werd. Verder kunnen deze resultaten in de latere stadia van deze bespreking dienen ter verklaring van fenomenen.

Tot slot willen we wel onze wens uitspreken dat er uitgebreider onderzoek zou moeten worden gedaan naar de invloed van de brontoespraak op het decalageverloop. Dit stellen we

met name voor naar aanleiding van de treffende gelijkenis in de ontwikkeling van de decalage van twee verschillende tolken met dezelfde brontekst (Resultaten – Decalage – De verschillende brontoespraken). We zijn erg benieuwd of hier sprake is van een eenmalig toeval of juist van een toevallige ontdekking van een structureel gegeven, waar Gile (2001) al over schrijft, in het Engels in een enkel woord vervat: *serendipity*.

Grammaticale analyse

Bij de grammaticale analyse hebben we het voorbeeld gevolgd van Goldman-Eisler (1972/2002), zij het dat we haar methode op een aantal cruciale punten hebben veranderd om de betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten.

We hebben bij deze analyse bestudeerd en vooral berekend in hoeverre het onderwerp, het gezegde, het object en de bijzin, indien van toepassing, van de brontoespraak voltooid waren vooraf aan de *déclis* van de tolk. Goldman-Eisler zag in 1972 dat 90 tot 95% van alle predikaten voltooid was. Lederer (1981) gaf vervolgens kritiek, waarop wij ons onderzoek zodanig hebben aangepast dat de kritiek van Lederer niet langer in die vorm van toepassing is (zie resultaten – grammaticale analyse). Onze belangrijkste resultaten waren als volgt:

Functie in hoofdzin/bijzin	Percentage voltooid voor <i>déclis</i> gemiddeld
Onderwerp	93,6%
Predikaat	89,1%
Object	55,2%
Bijzin	40,6%

Deze resultaten zijn dus vergelijkbaar met die van Goldman-Eisler (1972) en lijken ze te bevestigen. Toch zijn wij zeer kritisch, om niet te zeggen sceptisch, tegenover de waarde van deze resultaten en tegenover de mate waarin wij hier conclusies uit kunnen trekken. Hiervoor hebben wij een aantal argumenten:

- (1) ten eerste is het corpus dat wij gebruikt hebben in grote mate afwijkend van het corpus van Goldman-Eisler. Zij beperkte zich tot hele zinnen (in dit onderzoek behoren die tot de categorie hoofdzinnen) als vertaaleenheden, terwijl ons corpus een meer spreektaalig karakter heeft waarin de vertaaleenheden bovendien spontaan door de tolk gecreëerd worden, terwijl bij Goldman-Eisler die impliciet voorgeschoteld werden. Daarom zagen wij ons genoodzaakt de vertaaleenheden in drie grammaticale groepen te verdelen: de hoofdzinggroepen, de bijzinggroepen en de groep predikaatloze eenheden. Bij de berekening van bovenstaande percentages zijn louter de eerste twee groepen in overweging genomen. De andere eenheden zijn simpelweg niet bruikbaar in deze analyse. Voor de onderzoeksvraag heeft dit de consequentie dat er wel een beperkte mate van structuur te vinden is, maar dat die bij voorbaat niet van toepassing is op het gehele corpus. Voor de zoektocht naar de trigger van *déclis* betekent dat dat de aanwezigheid van een bepaalde grammaticale functie in een eenheid hier buiten lijkt te staan of op zijn minst niet de enige trigger kan zijn: er is geen enkele functie die aanwezig is in alle vertaaleenheden.
- (2) We hebben gezien dat de percentages voor de verschillende grammaticale functies per groep wel konden verschillen, maar dat de volgorde van hoog naar laag altijd gelijk was: het onderwerp heeft het hoogste percentage, gevolgd door het predikaat, het object en de bijzin. Dit gaf ons het idee om de resultaten eens naast de standaard woordvolgorde van de brontaal, het Frans, te leggen. Die is als volgt (Kockaert 2006):

(CC) + SUJET + VERBE + COD/ATTRIBUT + COI + (CC)

Als we *sujet* gelijkschakelen aan ons onderwerp, *verbe* aan ons predikaat en *COD/attribut* + *COI* gelijk aan ons object zien we een overeenkomst met onze resultaten: hoe hoger het percentage, hoe eerder in de zin de functie verwacht wordt. De hoge percentages voor het onderwerp en het predikaat die we hierboven gaven (93,6% en 89,1%) zijn niet meer dan een logisch gevolg van de voorgeschreven woordvolgorde. De spreker begint de zinnen namelijk met deze functies: het zou een hele opgave zijn voor de tolk om vooraf aan voltooiing van onderwerp of predikaat te beginnen. Dit blijkt ook uit de gevallen waar het onderwerp niet voltooid is: lijdende zinnen die beginnen met het object.

Deze vaststelling heeft als logische consequentie dat er inderdaad wel structuur is: hoge percentages van voltooide onderwerpen en predikaten en lagere van objecten en bijzinnen, maar dat deze structuur louter voortvloeit uit de voorgeschreven woordvolgorde van het Frans. Daardoor kunnen we hier geen of weinig waarde aan verbinden ten aanzien van ons onderzoek. Deze vorm van structuur heeft immers een andere oorzaak dan die die wij zoeken: de onbewuste keuze van de tolk.

Om deze redenen durven wij geen grote conclusies te verbinden aan de resultaten. In het kader van de beantwoording van de hoofdvraag kunnen we in ieder geval stellen dat de grammaticale analyse wel een hoge mate van structuur aantoonst, maar dat we de resultaten met een korreltje zout moeten nemen en er dus weinig waarde aan kunnen hechten en weinig conclusies uit kunnen trekken. Het is daarmee ook op zijn minst niet bewezen en ons inziens zelfs zeer onwaarschijnlijk dat een bepaalde grammaticale functie de *déclac* kan triggeren. De grammaticale structuur is eerder een neveneffect van de voorgeschreven woordvolgorde en eventuele bewust of onbewust toegepaste tolktechnieken.

Hoewel we de resultaten dus niet zomaar voor waar kunnen aannemen, bespreken we ze alsnog in het licht van de subvragen om een indruk te krijgen van de verschillen in *decalage*. De eerste subvraag betreft een mogelijk verschil tussen studenten en professionals. De resultaten waren als volgt:

Functie in hoofdzin/bijzin	% bij studenten	% bij professionals
Onderwerp	95,7%	90,3%
Predikaat	93,4%	83,9%
Object	63,5%	57,9%
Bijzin	27,8%	50%

We stellen vast dat de studenten steeds hogere percentages hebben, behalve bij de bijzinnen. Dit resultaat is in overeenstemming met de *decalageresultaten*: daar hadden de studenten gemiddeld een hogere *decalage*, wat betekent dat ze iets langer wachten. Hier zijn de grammaticale functies steeds iets vaker voltooid, wat eveneens betekent dat ze langer wachten. Dat lijkt het belangrijkste verschil tussen de twee groepen. Het fenomeen ligt in lijn met de stelling dat er een omgekeerd evenredig verband is tussen de hoeveelheid offline vergaarde voorkennis (ervaring e.d.) en de lengte van *decalage*: de professionals tonen een bepaalde capaciteit waardoor ze eerder beginnen met tolken: welke die kan zijn, zullen we later bekijken.

De tweede subvraag betreft een mogelijk verschil tussen de tolkprestaties veroorzaakt door een verschil in online vergaarde voorkennis: het ter plekke ingewerkt raken in het onderwerp, in de omstandigheden, etc. De resultaten waren als volgt:

Functie in hoofdzin/bijzin	% bij 1e toespraak	% bij 2e toespraak
Onderwerp	93,6%	91,3%
Predikaat	92,7%	78,3%

Object	51,7%	69%
Bijzin	40,7%	20%

We zien drie maal een hoger percentage voor de eerste toespraak, wat betekent dat de decalage daar gemiddeld langer is – zij het een fractie. De *déclic* vindt in de tweede toespraak dus gemiddeld sneller plaats. Dit is conform de hypothese dat voorkennis leidt tot een snellere *déclic*. Beide subvragen leiden dus tot die conclusie, die in lijn ligt met Lederer (1981).

We zien dus dat we al bij voorbaat de resultaten van Goldman-Eisler (1972/2002) niet konden bevestigen, gezien de diversiteit (maar ook de mate van realiteitszin) van ons corpus. Er is dus wel degelijk sprake van structuur, maar van een ander soort dan we zoeken. Daar kunnen we om boven beschreven redenen geen conclusies aan verbinden.

We zien echter wel een interessante ontwikkeling als we kijken naar het decalageverloop: beide vormen van voorkennis (online en offline) leiden tot een kortere decalage, wat in lijn is met Lederer (1981). Al deze resultaten zijn interessant, maar gezien de omvang van dit onderzoek zou een herhalingsonderzoek met een ander of breder corpus zeer de moeite waard zijn.

Tot slot zouden we een ons inziens boeiend onderwerp voor vervolgonderzoek willen voordragen: het lijkt relevant om bijkomend onderzoek te doen naar onze stelling dat de hoge percentages van voltooiing van bepaalde grammaticale functies een logisch gevolg zijn van de voorgeschreven woordvolgorde van de brontaal. Deze stelling kan gestaafd of juist verworpen worden door de grammaticale analyse toe te passen op prestaties met als brontaal een taal met een (van de Germaanse en Romaanse) afwijkende woordvolgorde. Hierbij kan inspiratie worden opgedaan bij Kim (2005). Worden er bij dit nieuwe onderzoek wederom hoge percentages voor de eerste zinsdelen, dan zou dit onze stelling staven.

Semantische analyse

De semantische analyse is onderverdeeld in een aantal deelanalyses: we hebben gekeken naar de invloed van verschillende semantische aspecten op decalage en *déclic*, zoals de invloed van letterlijke herhaling, die van de mate van cohesie en die van begripsproblemen. We gingen hierbij uit van de stelling van Lederer (1981) dat de tolk een vertaaleenheid omzet zodra die in zijn hoofd compleet is. Dat zou betekenen dat hij de *déclic* laat afhangen van zijn voorkennis en begrip, van semantische elementen dus. Mocht dat kloppen, dan zou de decalage op moeten lopen bij begripsproblemen en juist moeten dalen bij een hogere mate van cohesie en bij letterlijke herhaling.

De vaststelling bij de bestudering van incorrect getolkte passages was als volgt: in alle (deels) incorrect getolkte passages die we bekeken hebben, is de decalage hoger dan gemiddeld (van 10,6% hoger tot 132,11%). Gezien de interviews en de soorten fouten die gemaakt worden in die passages kunnen we stellen dat het gaat om begripsproblemen.

Daarom kunnen we zeggen dat in ons corpus begripsproblemen inderdaad leiden tot een hogere decalage, wat in lijn lijkt te liggen met de stelling van Lederer (1981).

Bij de bestudering van de invloed van de mate van cohesie hebben we vastgesteld dat bij vijf van de acht passages (62,5%) ook de door Lederer (impliciet) voorspelde tendens plaatsvindt: stijgt de mate van cohesie, dan daalt de duur van de decalage.

Het onderzoekje naar de invloed van herhaling geeft tegenstrijdige en te beperkte resultaten waar we geen conclusies aan kunnen verbinden.

In het kader van de hoofdvraag van deze meesterproef kunnen we zeggen dat er zeker semantische structuren blootgelegd zijn: als het begrip van de tolk daalt, stijgt de decalage (en wordt de *déclic* dus uitgesteld) en als de mate van cohesie stijgt, dan daalt de duur van

decalage, en komt de *déclic* eerder. We moeten hier echter wel bij vermelden dat het hier louter om indrukken gaat die zeker nog bevestigd of verworpen moeten worden door nader onderzoek.

Deze resultaten lijken in overeenstemming te zijn met Dam (2001), die stelt dat de decalage groeit naarmate er meer *meaning-based* getolkt wordt en dat er meer *meaning-based* getolkt wordt als de moeilijkheidsgraad stijgt. Wij tonen immers dat de decalage stijgt als de tolk begripsproblemen heeft, en begripsproblemen ontstaan als de moeilijkheidsgraad stijgt. Aan de andere kant zien we echter een tegenstelling met Dams resultaten: ze stelt dat de decalage stijgt als er meer *meaning-based* getolkt wordt. Wij hebben vastgesteld dat professionals meer *meaning-based* tolke, maar ook dat juist de studenten een grotere decalage hebben.

Als we een nadere blik werpen op de resultaten in het kader van de subvragen, dan zien we dat de verschillende onderdelen van de semantische analyse het niet toelaten een eenduidige conclusie te geven wat het expert-studentparadigma betreft. De invloed van begripsgebrek op student en professional is vergelijkbaar: de decalage loopt op. Het enige verschil hier is dat de professionals minder fouten lijken te maken. Aan de andere kant zien we dat bij 75% van de meetpunten van studenten de decalage zich ontwikkelt in omgekeerd evenredig verband met de mate van cohesie, terwijl bij de professionals dit maar 60% is.

We kunnen wel stellen dat deze resultaten in lijn zijn met die van de andere delen van de analyse: de studenten hechten ook hier meer aan de brontoespraak en laten zich er meer door beïnvloeden. De professionals staan verder van de brontoespraak.

Betreffende de tweede subvraag, waarmee we de invloed van online vergaarde voorkennis willen vaststellen, zien we een vergelijkbare ontwikkeling: bij de eerste toespraak zien we nog 73,3%, maar bij de tweede loopt dat terug tot 57,1%. We zien dus dat de tolken in hun eerste toespraak meer vasthouden aan de brontoespraak maar later meer afstand nemen.

Met het oog op de trigger van *déclic* kunnen we dus stellen dat we uit de verschillende semantische analyses de indruk hebben gekregen dat voorkennis en begrip zeker hun invloed hebben op het decalage- en *déclic*gedrag van de tolk.

We zouden echter graag zien dat er meer onderzoek gedaan wordt zoals onderhavig onderzoek. De conclusies zijn louter indrukken – zoals we overigens van begin af aan wisten – die behoefte hebben aan bevestiging of verwerping. We zouden dus willen aanraden onderzoek te doen met als vraag *wat voor invloed heeft de mate van cohesie op de decalage, wat voor invloed heeft letterlijke herhaling op de decalage en wat voor invloed heeft het begrip van de tolk op de decalage*. We zouden willen aanraden deze vragen aan de hand van een experiment met een gemanipuleerde brontekst te onderzoeken. Op deze manier kunnen onze resultaten bijval krijgen of juist verworpen worden en zouden we een breder en betrouwbaarder beeld van de realiteit kunnen krijgen. Wat we daarnaast nog als vervolgonderzoek zouden willen aandragen, is een onderzoek naar de invloed van het begripsproces op de segmentering van de tolk: bij de semantische analyse hebben we vastgesteld dat, bij gebrek aan begrip, het aantal segmenten groeit en de lengte ervan afneemt. Het zou interessant zijn dit na te gaan en oorzaak en gevolgen proberen vast te stellen (kwaliteit, ervaring publiek). In het licht van de cohesie en de herhaling die we hebben gezien in onze analyse zou het specifieke effect van de aanwezigheid van collocaties ook een interessant thesisonderwerp zijn.

Formele analyse

Bij de formele analyse hebben we gekeken naar een mogelijk verband tussen een formeel aspect van de brontoespraak: pauzes in combinatie met intonatie en het moment van *déclic*. De resultaten waren als volgt:

Groep	Percentage %
Studenten	69%
Profs	50%
1 ^o toespraak	63%
2 ^o toespraak	57%
Totaal	61%

We zien dus dat 61% van alle relevante dé clicmomenten aantoonbaar voorkomt in een pauze van de bronspreker, wat impliceert dat de tolk begint na een stijgende of dalende intonatie van de bronspreker, die erop duidt dat er een pauze (voor bijvoorbeeld ademhaling) volgt. Dit resultaat beschouwen we als significant en als zeer relevant. Het toont namelijk aan dat de tolk zich in grote mate laat beïnvloeden door het spreek- en segmentatiegedrag van de bronspreker, en dan met name door zijn intonatie en pauzekeuzes. We kunnen echter niet stellen dat de bronspreker het enige criterium vormt voor de keuzes die centraal staan in dit onderzoek.

Als we dit resultaat naast de overwegingen van Čeňková (1989) en Tissi (2000) zetten, die stellen dat de pauzes van de bronspreker als referentie dienen voor de segmentering van de doelttekst, lijken we hen te kunnen bevestigen. De tolken in dit onderzoek beginnen namelijk in meer dan de helft van de gevallen met de vertolking van een bepaalde vertaaleenheid vlak na het begin van een pauze van de bronspreker, een pauze die valt in of na de betreffende vertaaleenheid. Aangezien die actie van beginnen met de vertolking van bepaalde vertaaleenheden en de afronding ervan impliciet de segmentering met zich mee brengen, kunnen we zeker stellen dat de pauzes van de bronspreker een grote invloed lijken te hebben op de segmentering van de doelttekst. Het pauzegegedrag van de bronspreker kan echter niet het enige criterium zijn.

In het licht van de hoofdvraag van deze scriptie kunnen we zeggen dat de vormgeving door de bronspreker op zichzelf geen structuur vertoont zoals die die wij zoeken, maar die vormgeving staat wel garant voor een zekere structuur bij de tolk wat betreft segmentatie en dé clic, zoals we reeds hebben geconstateerd. We beantwoorden deze vraag dus bevestigend en met de toevoeging dat de vormgeving van de bronspreker dus voor meer dan de helft van de keren het dé clicmoment lijkt te bepalen.

Als we de resultaten bestuderen in het licht van de subvragen dan zien we inderdaad interessante verschillen, met name als we het verschil in aanwezigheid van offline vergaarde kennis bestuderen, ofwel het verschil tussen student en professional. Er is namelijk een verschil van 19% waarneembaar (69% voor de studenten om 50% voor de professionals). Dit betekent dat het pauzegegedrag van de bronspreker op studenten meer invloed heeft dan op professionals. Dit sluit aan bij eerdere bevindingen – stammend uit de analysefase – dat de studenten in hun vertolking minder af (durven) staan van de bronspreker. De segmenten die de studenten in hun hoofd maken, komen in grotere mate overeen met de segmenten die professionals maken. Professionals wijken dus gemakkelijker af. We stellen dus hier, net als bij de grammaticale en semantische analyse, vast dat de professionals meer durven af te wijken van de bron dan de studenten.

Het verschil dat zou moeten ontstaan door online vergaarde voorkennis is aanmerkelijk kleiner: waar bij de eerste toespraak 63% van de dé clicmomenten in een pauze vallen, is dat bij de tweede toespraak 57%. Er is dus een lichte daling, maar het verschil is klein. De online voorkennis lijkt dus weinig invloed te hebben op de segmentatieprocedure zoals die plaatsvindt in het hoofd van de tolk.

In het licht van de zoektocht naar dé clic die dit onderzoek behelst, kunnen we naar aanleiding van deze resultaten zeggen dat het pauzegegedrag van de bronspreker van grote invloed lijkt te zijn op de dé clickeuzes van de simultaantolk. De tolk lijkt regelmatig een korte stilte aan te

grijpen om de vertolking van een segment aan te vangen. Het gaat hier echter niet om een wet van Meden en Perzen: niet alle segmenten beginnen tijdens een pauze van de bronspreker. Het pauzegedrag van de bronspreker lijkt dus een invloedrijke factor, maar niet het enige criterium. De *déclic* wordt dus getriggerd door een aantal factoren die later op een rijtje zullen worden gezet.

Dit resultaat kunnen we staven met de constatering dat de *decalage* (en dus de *déclic*) recht evenredig beïnvloed wordt door de lengte van de broneenheden zoals gepresenteerd door de bronspreker (63,5%). Ook dat resultaat toont namelijk aan dat de tolk zich in zijn segmentatie en *déclic*gedrag in grote mate laat beïnvloeden door de bronspreker en met name door zijn pauzegedrag.

Aan dit geheel moet worden toegevoegd dat de bevindingen zijn gebaseerd op een beperkt corpus en dat er zeker een behoefte bestaat aan nadere ratificatie van de resultaten. We willen eenieder dan ook aanmoedigen om de formele analyse zoals die in het kader van deze scriptie is uitgevoerd te herhalen met een ander corpus en wellicht met gemanipuleerde toespraken.

Afsluiting

Tot slot zullen we de conclusies afgeleid uit de verschillende delen van de analyse naast elkaar zetten om tot een afsluitend woord te komen. We zullen eerst trachten tot definitieve beantwoording van de hoofdvraag te komen, om vervolgens de subvragen te behandelen. Aan het eind zullen we terugkomen op de waarde van de resultaten voor de zoektocht naar de trigger van *déclic*.

We zullen ter opfrissing van het geheugen de hoofdvraag herhalen:

*Is er in bronsegmenten vooraf aan *déclic* van de tolk F-N structuur te ontdekken die kan duiden op een trigger van *déclic*? Hierbij wordt van de output verondersteld dat deze een gelijkaardig effect en/of een gelijkaardige betekenis heeft.*

We hebben de zoektocht naar structuur gebaseerd op de relevante literatuur en daaruit kwamen drie mogelijk relevante vormen van structuur die we alledrie bestuderen: de grammaticale, de semantische en de formele structuur. We zetten hier de individuele conclusies op een rijtje:

Uit de grammaticale analyse bleek dat het wel zo is dat onderwerp en predikaat in gemiddeld negen van de tien gevallen door de bronspreker voltooid zijn vooraf aan *déclic* van de tolk en dat we dus zeker kunnen spreken van structuur, maar dat uit deze vaststelling niets kan worden afgeleid omdat een en ander een logisch gevolg is van de voorgeschreven woordvolgorde in de brontaal.

De semantische analyse heeft twee relevante structuren blootgelegd die beide *decalage* en *déclic* beïnvloeden: (1) hoe groter de mate van cohesie, hoe korter de *decalage* (en hoe korter de *decalage*, hoe sneller de *déclic*) en (2) hoe minder het begrip van de tolk (en hoe minder de voorkennis, hoe minder het begrip), hoe langer de *decalage* (en hoe later de *déclic*).

In de formele analyse wordt aangetoond dat er een duidelijk verband is tussen het pauze- en segmentatiegedrag van de bronspreker en de *decalage* en *déclic* van de tolk: in meer dan de helft van de gevallen start de tolk de vertaling van een vertaaleenheid in een pauze van de bronspreker.

‘Ja’, luidt dus het antwoord op de hoofdvraag, ja, er is zeker structuur te ontdekken in het discours van de bronspreker vooraf aan *déclic*. De gevonden structuur is met name van formele aard, maar zeker ook van semantische aard (zie hierboven). Als we terugkijken naar het schema in de theoretische onderbouwing dan zien we dus dat vooral de linkerkant van het

schema, die van de bronspreker, door lijkt te wegen, en de ervaring van de tolk met het onderwerp.

We zouden echter willen oproepen om deze analyses uit te voeren op andere corpora en op andere talencombinaties. We hebben middels dit onderzoek slechts een indruk van de situatie kunnen krijgen – zoals ook altijd de bedoeling is geweest – en die indruk moet natuurlijk bevestigd of verworpen worden. Op onze beurt denken we dus Čeňková (1989) te kunnen bevestigen, Lederer (1981) deels te kunnen bevestigen en de denkbeelden van Goldman-Eisler (1972) te moeten verwerpen.

Bovenstaande hoofdvraag werd vooral gesteld met als achterliggende gedachte dat mogelijke structuren aanwijzingen kunnen geven wat de trigger van *déclic* betreft. We denken dat dit een juiste en succesvolle keuze is geweest, want we hebben onmiskenbaar een indruk gekregen van wat de tolk brengt tot *déclic*. We hebben geconstateerd dat de tolk zich vooral laat leiden door het pauze- en segmentatiegedrag van de bronspreker. De tolk komt in meer dan 50% van de gevallen (in ons corpus) tot *déclic* vlak na een dalende of stijgende intonatie van de bronspreker, waarmee die laatste aangeeft even pauze te houden.

Uit deze constatering kunnen we de conclusie trekken dat de vormgeving van de bronspreker en het begripsproces een aandeel hebben in het *déclic*proces. Het is echter nog altijd onduidelijk hoe zij zich tot elkaar verhouden: de meest voor de hand liggende conclusie zou zijn dat de vormgeving van de bronspreker een doorslaggevende factor speelt, en dat het begripsproces eerder een bijrol vervult. Op basis van dit onderzoek kunnen we echter geen nauwkeurige beschrijving geven van wat deze rol inhoudt, maar we hebben wel laten zien dat het begripsproces invloed heeft op het moment van *déclic*.

Ons is echter ook verscheidene malen de vraag gesteld of de verschillende vormen van structuur (grammatica, semantiek en vorm) elkaar uitsluiten of dat ze zelfs in bepaalde mate dezelfde zouden kunnen zijn. Dit onderzoek heeft wel aangetoond dat de verschillende vormen elkaar zeker niet uitsluiten: er is een combinatie van factoren die het moment van *déclic* beïnvloeden. Wat de overeenstemming van de vormen betreft, dat is in theorie inderdaad mogelijk en zal sporadisch ook wel voorkomen (wanneer een bronspreker *pauzeert* op een moment waarop zowel een *grammaticale* als een *semantische* eenheid afgerond worden), maar de analyses hebben aangetoond dat een dergelijke ideale situatie in de spreektaal een utopie lijkt. Vooral midden in grammaticale functies kan er gepauzeerd worden. Toch hebben de vragenstellers een interessant punt dat de boven gegeven meest logische conclusie ondermijnt: het is ons inziens verdedigbaar dat de afronding van een segment door de bronspreker door de tolk wordt ervaren als de completering van een semantische eenheid. Dat zou er vanzelfsprekend op duiden dat de *déclic* vooral door semantische oorzaken tot stand komt.

Wat in ieder geval waarschijnlijk lijkt, is dat de *déclic* tot stand komt op basis van vorm én semantiek, en niet op basis van grammatica. Met in het achterhoofd de wetenschap dat de simultaantolk toch vooral bezig is met de inhoud van een toespraak en de getrouwe vertaling ervan, krijgen we door deze resultaten, die de invloed van de vormgeving van de bronspreker zeker aantonen, de (subjectieve) indruk dat de tolk de vormgeving van de bronspreker gebruikt als criterium om te bepalen wanneer een semantische eenheid compleet is (zie ook volgende paragraaf over Barik).

Het moge duidelijk zijn dat we ook wat deze conclusies betreft louter een indruk hebben kunnen opdoen. Er is behoefte aan meer onderzoek: onderzoek dat kan bevestigen of verwerpen dat de rol van de bronspreker zo essentieel is, onderzoek dat een nauwkeurigere beschrijving kan geven van de rol van het begripsproces van de tolk, onderzoek dat onze denkbeelden over de invloed van grammaticale functies positief dan wel negatief kan

bekritisieren en onderzoek dat meer inzicht biedt in de manier waarop de verschillende structuurvormen zich tot elkaar verhouden.

Deze resultaten lijken niet alleen een bijdrage te leveren aan het onderzoek naar *déclis*, maar ook aan de studies uitgevoerd in het veld van de pauzes en hun rol in de gelijktijdigheid. Pioniers als Paneth (1957/2002) en Goldman-Eisler (1967) suggereerden dat de simultaantolk de pauze aangreep om zoveel mogelijk discours in te produceren en zo gelijktijdig spreken en luisteren zoveel mogelijk te voorkomen. Barik (1969/1973) zegt daar het volgende over (1973:263):

To summarize the present section up to this point, it is clear that Ts [target, tolk, DW] do make greater use of the S's [source, bronspreker, DW] pauses to deliver their own version than is expected on the assumption that T's delivery is independent of the pattern of speech bursts and pauses in S's delivery. This permits T to reduce the extent to which he has to both speak and listen at the same time, which undoubtedly represents very complex processing behaviour. It should be pointed out that part of the reason for this finding may be attributable to the nature of the task itself, aside from any "strategy" on T's part to aid him in his performance. It is apparent that in order to achieve any kind of performance level, T has to consider units of meaning rather than perform on the basis of a more mechanical word by word process. It is thus more appropriate for T to listen while the meaning unit is being formulated by S, and undertake to translate it once it is completed. Insofar as pauses in S's delivery occur more frequently at a linguistically relevant place, i.e. at the boundaries of units of meaning, rather than within such units, T is more likely to start speaking while S pauses than while S speaks (although he may still be engaged in speaking when S resumes speaking), which would contribute to the proportionally greater extent of speech by T during S's pauses.

Barik stelt hier dat de aard van de tolkactiviteit impliceert dat het natuurlijk en logischer is dat de tolk in een pauze van de bronspreker *déclis* heeft dan wanneer de bronspreker spreekt. Volgens hem is het dus niet zo dat de tolk bewust gelijktijdigheid wil voorkomen, maar is het nu eenmaal een logische stap in het tolkproces om te wachten totdat datgene wat getolkt moet worden, afgerond is.

Ons onderzoek bevestigt dat de tolk eerder in een pauze van de bronspreker *déclis* heeft dan wanneer de bronspreker spreekt (61% <-> 39%). We sluiten ons dan ook aan bij de overdenkingen van Barik (1973), de tolk wacht tot completering van een segment, maar we stellen ons nog de vraag hoe de tolk dat segment ervaart: als completering van vorm of van inhoud. De eerder geformuleerde subjectieve indruk blijft echter staan: de tolk wacht tot formele completering van een bepaalde passage en interpreteert die als completering van een semantische eenheid.

Rest ons nog de definitieve beantwoording van de twee subvragen. Ze zijn gesteld om de mogelijke beïnvloeding te meten van de voorkennis van de tolk. We maakten hierbij onderscheid tussen offline vergaarde voorkennis (inclusief ervaring, vooraf vergaard, de professional-studenttegenstelling) en online vergaarde voorkennis (vergaard tijdens het tolken).

De drie delen van de analyse tonen een vrij eenduidige ontwikkeling: de professionals, de mensen die dus, getuige ook de interviews, over meer offline vergaarde voorkennis beschikken (ervaring), kijken in grotere mate af van de bronspreker en de brontoespraak. Dat stelden we al vast in de transcriptiefase: het bleek bij de professionals moeilijker om brontaaleenheden te verbinden aan doeltaaleenheden. Later hebben we geconstateerd dat er een verschil is van 19% (69% om 50%) in het aantal *déclis*momenten in een pauze van de bronspreker en een verschil van 15% (75% om 60%) in de invloed van de mate van cohesie

op de decalage. Beide resultaten duiden erop dat de professionals zich minder laten beïnvloeden door de brontoespraak, terwijl de studenten zich er dus meer aan vastgrijpen. Daarnaast hebben we geconstateerd dat de professionals gemiddeld eerder *déclic* hebben dan studenten. Het moment van die *déclic* is bovendien minder goed voorspelbaar dan bij studenten. Het lijkt er dus op dat we kunnen concluderen dat de professionals op alle besproken gebieden minder structuur vertonen en dus minder voorspelbaar te werk gaan. De offline vergroting van voorkennis lijkt er dus toe te leiden dat de tolk verder van de bronspreker af gaat staan en meer zijn eigen plan trekt. Toch blijft er op het gebied van *déclic* zeker regelmaat en structuur bestaan: de helft van alle *déclic*momenten vindt plaats in een pauze van de bronspreker en ook de cohesie blijft zijn invloed houden, zij het in iets mindere mate dan bij tolken met minder offline vergaarde voorkennis. We zien dus, terugkijkend naar Dam (2001), dat professionals meer *meaning-based* tolken dan studenten. Het lijkt daarom terecht dat bij elke tolkenopleiding de studenten zo vaak wordt verteld dat ze los moeten komen van de brontekst.

Deze vaststellingen zouden hun verklaring kunnen vinden in een groeiend zelfvertrouwen bij de tolk naarmate hij meer ervaring en routine opbouwt. Dit kan alle aspecten verklaren: de tolk wijkt meer af van de brontoespraak door meer zelfvertrouwen en de tolk begint eerder met tolken door meer zelfvertrouwen, meer lef.

Het zelfvertrouwen is dus een mogelijke verklaring, maar niet de enige. Er zal nog meer onderzoek gedaan moeten worden om een definitieve verklaring te vinden voor de conclusies. We willen mede daarom oproepen tot meer onderzoek naar dit fenomeen en naar raakpunten met andere onderzoeken die de tegenstelling tussen studenten en professionals behandelen. Zo kunnen we onze conclusies verbinden aan de gedachten van Moser-Mercer (2000), die stelt dat er met name verschillen te vinden zijn in de informatiesegmentering, redeneringen, verwerkingssnelheid en individuele kennis (en de organisatie ervan). Wij kunnen aan het luikje *informatiesegmentering* toevoegen dat er ook een verschil zit in de brontekst-doeltekstverhoudingen: de segmentering van de student komt in grotere mate overeen met die van de bronspreker dan de segmentering van de professional.

We moeten hierbij wel vermelden dat de resultaten van de professionals beïnvloed kunnen zijn doordat een van de proefpersonen zeer onrustig was. We hebben de indruk dat de decalage hierdoor ingekort werd.

De tweede subvraag behelst de andere vorm van voorkennisvergarig: online. De verschillende analyses geven een eenduidig beeld van de mogelijke verschillen die online vergaarde voorkennis met zich mee kan brengen. Ook stemmen ze overeen met de conclusies die we konden trekken uit de subvraag betreffende de offline voorkennisvergarig. We hebben namelijk gezien dat de decalage in de tweede toespraak van de tolken gemiddeld korter is dan in de eerste en de *déclic* dus eerder komt. Daarnaast heeft de semantische analyse aangetoond dat de tolken zich in hun tweede toespraak minder laten beïnvloeden door een semantisch aspect als cohesie (wat hier als *semantisch aspect* gezien wordt, omdat cohesie de tolk helpt bij completering van het ‘semantische plaatje’, bindwoorden moeten bij het consecutief tolken niet voor niets in de kantlijn). Ten slotte toonde de formele analyse een lichte daling (6%) van het aantal *déclic*momenten die bewust in de pauze van de bronspreker beginnen. Dit is een zeer lichte daling, maar in combinatie met de andere resultaten kunnen we er wel enige betekenis aan verbinden.

We zien dus een opmerkelijk verschil tussen de tolken zonder online vergaarde voorkennis en de tolken mét die voorkennis, die al wat meer *in het verhaal* zitten. Zij vertonen in de tweede toespraak een minder gestructureerd gedrag, zij het in beperkte mate. In beide toespraken is er dus wel degelijk formele en semantische structuur te ontdekken die kan duiden op *déclic*, maar in de begintoespraak meer dan in de vervolgtoespraak. We zien hier dus een gelijkaardig

verschil als dat tussen de student en de professional: hoe meer voorkennis, hoe minder brontekst-doeltekstovereenstemming (op de beschreven velden) en hoe meer de tolk dus los komt van de brontekst.

Hieruit concluderen we dat voorkennis niet alleen de *déclic* beïnvloedt, maar ook zeker zijn invloed heeft op de brontekst-doeltekstovereenstemming: de voorkennis, of die nou online of offline vergaard wordt, leidt tot minder op *déclic*triggers duidende structuur en dus tot onafhankelijker doeltekst. Er is echter geen waardevol verschil geconstateerd tussen de invloed van online en offline vergaarde voorkennis. Hun invloed lijkt erg vergelijkbaar te zijn. De resultaten liggen echter in lijn met die van Moser-Mercer (2000) en met de theorieën van Lederer (1981). Er zal echter meer onderzoek nodig zijn om onze vaststellingen te steunen of te verwerpen. Bovendien lijkt het ons interessant om de invloed van voorkennis op de kwaliteit van de prestatie te bestuderen.

Tot slot zouden we iets willen toevoegen over de mogelijke invloed die de brontoespraak kan hebben op de resultaten. Bij de formele en de grammaticale analyse hebben we de brontoespraken tegen elkaar afgezet om de resultaten te kunnen vergelijken. Vooral bij de formele analyse zagen we een aanzienlijk verschil: 22%. We hebben binnen de grenzen van dit onderzoek niet de mogelijkheid om de mogelijke oorzaken en gevolgen te analyseren, maar we hebben aangetoond dat het aannemelijk is dat ook de brontoespraak enige invloed uitoefent op het geheel. Daarbij moeten we de kanttekening plaatsen dat ook hier het gedrag van de individuele spreker meegenomen wordt. We hebben echter ook gezien dat het decalageverloop gedurende de prestatie verband houdt met de segmentatie door de bronspreker. Het zou dus zeer de moeite waard zijn om onderzoek te doen naar de mogelijke invloeden van de individuele brontoespraken.

We hebben dus gezien dat de structuur die we hoopten te kunnen ontdekken in de brontaaleenheden om iets waardevols te kunnen stellen over de trigger van *déclic* inderdaad blijkt te bestaan en dat die vooral van formele en semantische aard lijkt te zijn. De *déclic* lijkt dus voornamelijk getriggerd te worden door een samenspel van het pauzegedrag van de bronspreker en het begripsproces van de tolk. Bovendien hebben we geconstateerd dat tolken met meer ervaring en voorkennis, of die nou vooraf of tijdens de vertolking vergaard worden, die structuur in verminderde mate vertonen, wat erop kan duiden dat ze onafhankelijker van de bronspreker te werk gaan en meer zelfvertrouwen hebben. Er moet echter meer onderzoek gedaan worden om onze resultaten kracht bij te zetten of af te nemen en om te bepalen hoe de twee factoren – pauzegedrag en begripsproces - zich tot elkaar verhouden. Daarmee kan de individuele voorkeur van de tolk, zoals aangehaald door Paneth (1957/2002) en Goldman-Eisler (1972/2002) weg gefilterd worden.

Literatuurlijst

- Baddeley, A. (2000). Working memory and language processing. In: Englund Dimitrova, B., Hyltenstam, K., *Language processing and simultaneous interpreting* (pp.1-16). Amsterdam: Benjamins.
- Baigorri Jalón, J. (2004). *Materiales para interpretación consecutiva y simultánea (Alemán, Francés e Inglés)*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- Barik, H.C. (1973). Simultaneous interpretation: temporal and quantitative data. In: *Language and Speech*. 16:3. 237-270.
- Bühler, H. (1986). Linguistic (semantic) and extra-linguistic (pragmatic) criteria for the evaluation of conference interpretation and interpreters. *Multilingua*, 5(4), 231-235.
- Butterworth, B. (1980). *Language production, Vol. I: speech and talk*. Londen: Academic Press.
- Chauffour, C., Grémy, F. (2004). *L'adhésion turque vue par Cathérine Lalumière*. Geraadpleegd via http://www.caucaz.com/home/breve_contenu.php?id=126 op 7 november 2007.
- Chernov, G.V. (1979/2002). Semantic aspects of psycholinguistic research in simultaneous interpretation. In: Pöchhacker, F., Shlesinger, M., *The Interpreting Studies Reader* (pp.69-76). Londen: Routledge.
- Čeňková, I. (1989). L'importance des pauses en interprétation. In: Bothiarel, A., Galden, J., Wisland, F., Zerling, J. *Mélanges de phonétique générale et expérimentale offerts à Pela Simon* (pp.249-260). Straatsburg: Publications de l'institut de phonétique de Strasbourg.
- Dam, H.V. (2001). On the option between form-based and meaning-based interpreting: the effect of source text difficulty on lexical target text form in simultaneous interpreting. In: *The Interpreters' Newsletter*. 11. 27-55.
- Dam, H.V. (1998). Lexical similarity vs lexical dissimilarity in consecutive interpreting: a product-oriented study of form-based vs meaning-based interpreting. In: *The Translator*. 4:1. 49-68.
- Duez, D. (1982). Silent and non-silent pauses in three speech styles. In: *Language and Speech*. 25/1. 11-28.
- Ehlich, K., Rehbein, J. (1976). Halbinterpretative Arbeitstranskriptionen (HIAT). In: *Linguistische Berichte*. 45. 21-41.
- Gerver, D. (1969/2002). The effects of source language presentation rate on the performance of simultaneous conference interpreters. In: Pöchhacker, F., Shlesinger, M., *The Interpreting Studies Reader* (pp.69-76). Londen: Routledge.

- Gile, D. (2001). Critical reading in (interpretation) research. In: Gile, D., Dam, H.V., Dubslaff, F., Martinsen, B. & Schjoldrager, A., *Getting Started in Interpreting Research* (pp.23-38). Amsterdam: Benjamins.
- Gile, D. (1995). *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam: Benjamins.
- Gold, D.L. (1973). On Quality in Interpretation. In: *Babel*. 19:4. 154-155.
- Goldman-Eisler, F. (1972/2002). Segmentation of Input in Simultaneous Translation. In: Pöchhacker, F., Shlesinger, M., *The Interpreting Studies Reader* (pp.69-76). Londen: Routledge.
- Goldman-Eisler, F. (1968). *Psycholinguistics: Experiments in Spontaneous Speech*. Londen: Academic Press.
- Goldman-Eisler, F. (1967). Sequential Temporal Patterns and Cognitive Processes in Speech. In: *Language and Speech*. 10:3. 122-132.
- Gran, L. (1989). Interdisciplinary research on cerebral asymmetries: significance and prospects for the teaching of interpretation. In: Gran, L. & Dodds, J., *The theoretical and practical aspects of teaching conference interpretation* (pp.93-100). Udine: Campanotto Editore.
- Grosjean, F. (1996). Living with two languages and two cultures. In: Parnis, I. (red.), *Cultural and Language Diversity and the Deaf Experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halliday, M.A.K., Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Londen: Longman.
- Hellwig, B. (2007). *Manual EUDICO Linguistic Annotator*. Geraadpleegd via <http://www.lat-mpi.eu/tools/elan/> op 10 januari 2008
- Isham, W.P. (1994). Memory for sentence form after simultaneous interpretation: evidence both for and against verbalization. In: Lambert, S. & Moser-Mercer, B., *Bridging the gap. Empirical research in simultaneous interpretation* (pp.191-211). Amsterdam: Benjamins.
- Jefferson, G. (1978) Sequential Aspects of storytelling in conversation. In: Schenkein, J. (red.), *Studies in the Organisation of conversational interaction* (pp.219-248). New York: Academic Press.
- Jones, R. (1998). *Conference Interpreting Explained*. Manchester: St Jerome Publishing.
- Kim, R.-H. (2005). Linguistic characteristics and interpretation strategy based on EVS analysis of Korean-Chinese, Korean-Japanese interpretation. In: *Meta*. 50:4. Cd-rom.
- Kockaert, H. (2006). *Syllabus Franse grammatica: theorie (BAC2)*. Lessius Hogeschool.
- Kurz, I. (1993). Conference Interpretation: expectations of different user groups. *The Interpreters' Newsletter*, 5, 13-21.

- Lederer, M. (1981). *La traduction simultanée : expérience et théorie*. Parijs : Lettres Modernes.
- Lederer, M. (1977/2002). Simultaneous interpretation: units of meaning and other features. In: Pöchhacker, F., Shlesinger, M., *The Interpreting Studies Reader* (pp.69-76). Londen: Routledge.
- Levelt, W.J.M. (1989). *Speaking: from intention to articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Magno Caldognetto, E., De Zordi, E., Corrà, D. (1982). Il ruolo delle pause nella produzione della parola. In: *Il Valsala – Bollettino italiano di audiologia e foniatria*. 5/1. 19-44.
- Marslen-Wilson W.D., Tyler, L.K. (1980). The temporal structure of spoken language understanding. In: *Cognition*. 8:1. 1-71.
- Meyer, B. (2000). The computer-based transcription of simultaneous interpreting. In: Englund Dimitrova, B., Hyltenstam, K., *Language processing and simultaneous interpreting* (pp.151-158). Amsterdam: Benjamins.
- Moser-Mercer, B. (2000). Searching to define expertise in interpreting. In: Englund Dimitrova, B., Hyltenstam, K., *Language processing and simultaneous interpreting* (pp.107-132). Amsterdam: Benjamins.
- Oléron, P., Nanpon, H. (1965/2002). Research into simultaneous translation. In: Pöchhacker, F., Shlesinger, M., *The Interpreting Studies Reader* (pp.69-76). Londen: Routledge.
- Paneth, E. (1957/2002). An Investigation into Conference Interpreting. In: Pöchhacker, F., Shlesinger, M., *The Interpreting Studies Reader* (pp.69-76). Londen: Routledge.
- Paradis, M. (1993). Linguistic, psycholinguistic and neurolinguistic aspects of ‘interference’ in bilingual speakers: the activation threshold hypothesis. In: *International Journal of Psycholinguistics*. 9. 133-145.
- Pöchhacker, F. (2004). *Introducing Interpreting Studies*. Londen : Routledge.
- Renkema, J. (2004). *Introduction to Discourse Studies*. Amsterdam: Benjamins.
- Schmidt, T., Wörner, K. (2005). Erstellen und Analysieren von Gesprächskorpora mit EXMARaLDA. In: *Gesprächsforschung*, 6, 171-195.
- Seleskovitch, D. (1968). *L’interprète dans les conférences internationales : problèmes de langage et de communication*. Parijs: Lettres Modernes.
- Shlesinger, M. (2000). Strategic allocation of working memory and other attentional resources. Proefschrift, Universiteit van Bar-Ilan.
- Stenzl, C. (1983). *Simultaneous Interpretation: Groundwork towards a Comprehensive Model*. Ongepubliceerde masterscriptie. Birkbeck College, University of London.

Tissi, B. (2000). Silent Pauses and Disfluencies in Simultaneous Interpreting : a descriptive analysis. In: *The Interpreters' Newsletter*, 10, 103-127.

Treisman, A.M. (1965). The effects of redundancy and familiarity on translating and repeating back a foreign and a native language. In: *British Journal of Psychology*. 56. 369-379.

Weigand D.M. (2007). *Clinton spreekt Nederlands: een onderzoek naar kwaliteit in het simultaan tolken*. Ongepubliceerde bachelorpaper, Lessius Hogeschool, Antwerpen.

Lijst met bijlagen

Bijlage 1: protocol bronteksten corpus

1A: Contra

1B: Pro

Bijlage 2: Uitwerking van de interviews

P1

P2

S1

S2

Bijlage 3: Transcriptie van de tolkprestaties

P1

P2 pro en contra

S1

S2 pro en contra

Bijlage 4: Analyseerbare transcripties (combi bron-doel)

P1

P2 pro en contra

S1

S2 pro en contra

Bijlage 5: Cohesieve analyse

Pro

Contra

Bijlage 6: Schema duur eenheid/decalage